6,4 МИЛЛИОН ПУД ТАРАА—ПАРТИЯНЫҢ XXII СЪЕЗДИЗИНГЕ ТЫВАНЫҢ ТАРААЖЫЛАРЫНЫҢ БЕЛЭЭ

Тайбыңны, Төрээн чурттуң күчүзүн күш-ажыл-биле быжыглаалыңар!

БҮГҮ ЧУРТТАРНЫҢ ПРОЛЕТАРИЙЛЕРИ, КАТТЫЖЫҢАР!

ШЫН

1926 чылда үндезилеттингеш

1961 ч. СЕНТЯБРЬ 5 ВТОРНИК № 210 (5000).

Өртээ 2 көп.

СОВЕТ ЭВИЛЕЛИНИҢ КОММУНИСТИГ ПАРТИЯЗЫНЫҢ ТЫВА ОБЛАСТЬ БОЛГАШ КЫЗЫЛ ХООРАЙ КОМИТЕТТЕРИНИҢ, АЖЫЛЧЫ ЧОННАР ДЕПУТАТТАРЫНЫҢ ОБЛАСТЬ БОЛГАШ КЫЗЫЛ ХООРАЙ СОВЕТТЕРИНИҢ ОРГАНЫ

ПАРТИЙЖИ АМЫДЫРАЛДЫҢ КОЛ ХООЙЛУЗУ

Партияның Программазының төлевилелин бүгү совет кижилер кайгамчык улуг өөрүшкү-биле уткаан болгаш изин-биле деткээн. Ол төөгүлүг документиде бижиттинген, коммунистиг ниитилелди тургузарының эртемге болгаш практикага үндезилеттинген тодаргай планы бистиң мурнувуска кайгамчык чаагай перспективаларны ажыткан: **совет кижилериниң амгы салгалы коммунизм үезинде чурттаар.** Партияның база бир онза чугула документизин—Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының Уставының төлевилелин бистиң бүгү Төрээн чуртувуста ышкаш, Тыва областың коммунистери болгаш бүгү ажылчы чоннары улуг көдүрлүүшкүн-биле чугаалажып, өөренип турар.

СЭКП-ниң Программазы марксизм-ленинизмге үндезилээш, партияның чоокку болгаш эчис сорулгаларын өртем ёзузу-биле тодаргайлап, оон идейлиг каттыжыышкынының сууру болуп турар, а Устав—Программаны амыдыралга боттандырып чорутпушаан, партия тургузуунун хевирлерин, масса иштинге оон практиктиг ажылының аргаларын тодаргайлап турар болгаш партийжи амыдыралдың норма-чижектерин боттандырар көл хоойлу болур. Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязы болза ССРЭ-ниң ажылчын аңгызының, колхозчу тараачыннарының болгаш интеллигенциязының мурнакчы, эн-не медерелдиг кеззээн эки-тура барымдаалап каттыштырган, совет улустуң шылгаттынган дайынчы авангарды болуп турарын Уставтың төлевилелинде айыткан.

Партияның Уставының төлевилелинде партийжи амыдыралдың байлак дуржулгазы, массаны улуттуруунун өзөрлери болгаш аргалары түңнеттинген. «Партия амыдыралының ленинчи норма-чижектерин, удуртулганың коллективтиг болурун, партияның иштики демократиязын, коммунистиң идепкейлиг болгаш бот-тывынгыр чоруун, шүүгүмчүлелди болгаш бот-шүүгүмчүлелди бүгү тала-биле хөгжүдериниң принциптерин чайгылыг чокка сагыырына үндезилээш, СЭКП бодунун ажылын тургузуп турар» деп, ында бижээн.

СЭКП-ниң Программазының болгаш Уставының төлевилеллерин Бии-Хем, Улуг-Хем, Таңды, Каа-Хем, Тес-Хем, Тай-Тайга районнарының партия конференциялары болгаш Тожунун, Өвүрүнүн коммунистериниң отчет-соңгудалыг район хуралдары, бүрүү-биле, кайгамчык бедик көдүрлүүшкүнүг хүлээп алган болгаш деткээн. Партийжи амыдыралдың кол хоойлузун—СЭКП-ниң Уставының төлевилелин областың коммунистери, бүгү чурттаазы ышкаш, ханызы-биле чугаалажып, өөренмишаан, чамдык партия организацияларының ажылының практиказында улуг четпестерни шынгыы шүүгүмчүлеп, партия органнарына улам бедик негелделерни салып турарлар. Каа-Хем райпозунда партия эге организациязы бо чылын коммунистиңиг хуралдарын алаан каш айларның дургузунда чылдырбайн, СЭКП-ниң Уставының негелдезин күүсетпейн турда, партияның район комитединиң оргкилдизи чогуур үезинде хемчег албаан. Олла районнуң «Бурунгаар» колхозта партия организациязының отчёт-соңгудалыг хуралын чарлаан үнде чамдык коммунистер хуралга азирик келген, ынчангаш хуралды соңгаарладыр ужурга таварышкан. Районнуң партия конференциязына ол колхозта парторганизациядан келген төлээлер эштер Никитин, Михов база «Октябрь 30 чылы» колхозта парторганизациядан келген төлээ эш Огородников олар конференция үезинде арагалап, партийжи сагылга-чурумну каржызы-биле үреп, колхозтуң коммунистериниң улуг идеелин күүседип шыдавааннар.

Таңды районнуң «Совет Россия» колхозта, «Кызыл партизан», «Элегес» совхозтарда партия организацияларының секретарылары эштер Лопсан-оол, Парфенов, Юртаев олар коммунистерден кежигүн дадывырын хүлээп алырының хуусаазын үргүлчү озалдадып турганнар, а Кызыл-Арыгның уруглар бажыңында партия организациязының секретары турган эш Бөк-оол кежигүннерден хавырган дадывырның акшазын беш ай дургузунда банкыга дужаавайн, хуузунда ажылап чарыгдааны илерээн. Ол-ла районнуң Сталин аттыг колхозунда хуузунда хөй мал өстүргеш, ниитилелге ажыктыг күш-ажыл кылбайн турар эштер Лапчаа, Чамбал, хуузунун эрге-ажыын ниитиниинден бедик көрүп турар Бай-Хаак суур Советинин даргазы эш Тутачиков ышкаш чамдык коммунистерниң ол четпестерин районнун партия конференциязының төлээлери шынгыы бурыу шаап шүүгүмчүлээннер.

«СЭКП-ниң Программазында бижиттинген коммунистиг моральдың принциптерин коммунист бүрүзү бодунуң бүгү амыдыралынга сагыырын болгаш ажылчы чоннарны аңаа чаңчыктырарын партия организация бүрүзү чедип алыр ужурлуг»—деп, партияның чаа Уставының төлевилелинде айыткан. Ынчангаш партия организациялары болза коммунизмниң хөрээнге бердинген, ниитилелдиң чаагай чоруу дээш ак-сеткилдиг ажылдаар, четпестерге эптешпес, ниитиниң өнчүзүн камгалаар, коллективизмни хүндүткеп көөр кылдыр база ол ышкаш, өске-даа чаагай чаңчылдарга коммунистерни кижизидер хүлээлгелиг.

Партийжи амыдыралдың кол хоойлузунуң — СЭКП-ниң Уставының төлевилелин коммунистерге, ажылчы чоннарга моон соңгаар-даа калбаа-биле тайылбырлаары, партияның XXII съездизинге белеткелдин хүннеринде партия организацияларының чон ортузунга масса-политиктиг, организакчы ажылын бедик деңнелге тургузары, үлетпүрге, транспортка, тудугга, колхоз, совхоз бүдүүрүлгезинге коммунист бүрүзүнүн мурнакчы ролюн улам бедидери өргежок чугула.

Областың партия организациязының, Тыванын бүгү коммунистериниң амгы үеде соңгаарладып болбас эн чугула сорулгазы чүдел дизе, 1961 чылда алдынган социалистиг хүлээлгелерниң күүселдезин хандырарында, мал чемнериниң белеткелин, дүжүт ажаап алыышкынын кыска хуусаада үлегерлиг чорударында, Төрээн чурттуң шыгжамырына 6,4 миллион пуд тарааны киирер дээн хүлээлгезин ажыр күүседириңде болур.

СОВЕТ ЧАЗАКТЫҢ НОТАЗЫ

МОСКВА. (СЭТА). АКШ-тың, Англияның болгаш Францияның чазактарының август 26-да чоруткан ноталарына харыы кылдыр чаңгыс уткалыг ноталарны ССРЭ-нин Даштыкы херектер министерствозу сентябрь 2-де чоруткан. Берлинге ужудуушкуннар кылыры-биле агаарның хостуг кезектерин кызыгаар чок ажыглаарының эргезин Хыналда чөвүлелиниң шиитпирин ёзугаар барын чүк чуттарынга берген деп барын чүк чуттарының ноталарында бадыткаттынган.

Агаарның хостуг шугумун таварты хыналда чок агаар транспортунуң дугайында азы оларны таварты үш күрүнелериң эзлеп чагырар эрге-чагыргаларында чок кандыг-даа немец албан кижилерин азы аваа-даа кижилерни, а ол ышкаш барын-герман өжээргектерни болгаш милитаристерни сөөртүр дугайында кандыг-даа дөрт талалыг шиитпирлерни Хыналда чөвүлели үндүрбээн болгаш ындыг шиитпирлерниң орун-сомазы безин чок деп АКШ-тың чазаанга Совет чазактың нотазында чугаалап турар.

Амгы үеде Англияның болгаш Францияның чазактары-биле кады Барыын Берлинде эзлеп чагырарының хүлээлгезин күүседип турар АКШ-тың чазаа ол хоорайга ГФР-нин ужур-дүрүм чок болгаш өнчүк-чөнгээлиг үүлгедиишкиннерин соксадырын ССРЭ-ниң чазаа негеп түр деп нотада айыткан. Барыын чүк күрүнелери боттарының үүлгедиишкиннери-биле үр чылдарның дургузунда Берлиннин дөрт таланың корум-чурумун үреп келгеш, Барыын Берлинни диверсиялыг үрегдекчи, шпиончу, чиижен чоруктарны болгаш ГДР-ге, Совет Эвилелинге, социалистиг өске-даа чуттарга удур хоралакчы үүлгедиишкиннерни кылыр базаа болдурганнар.

Барыын Берлиннин улустар аразынга ниити харылзааларын, эн ылаңгыя ГФР-биле харылзааларын кызыгаарлаар деп ССРЭ-ниң чазаанын күзеевейн турарын нотада база катап бадыткаан. Барыын Берлин болза тайбынның керээзин чарган соонда кандыг-даа чурт-биле дипломаттыг, экономиктиг болгаш культурлуг харылзааларны тудар хостуг хоорай болур. Ынчаарга боттарының орук-харылзаалары оон девискээрин таварты эртер ындыг чуттарның чазактары-биле чогуур дугуржулгаларга ол эрге үндезилеттинер.

Барыын Берлинге ГФР-ниң өнчүк-чөнгээлиг үүлгедиишкиннериниң үргүлчүлээринден үнүп болгу деп уржуктарның дугайында долу харысалганы олар чүктөөр апаар дээрзин барыын чүк чуттарының чазактарынга Совет чазак сагындырган.

Г. С. ТИТОВ БЕРЛИНДЕ

БЕРЛИН. СЭТА-ның корреспондентизи К. САВВИННИН дамчытканы:

Совет космонавт Г. С. Титов, а ол ышкаш ССРЭ-ниң ГДР-де элчини М. Г. Первухин болгаш ГСЧП ТК-ның Политбюро кежигүнүне кандидат П. Фернер олар Берлиннин Трептовта электро аппаратура кылыр заводунга чораанар. Аалчыларның олурган ажык машиналары завод девискээринге чеде бээрге оларны ажылыннар чылыы-биле, чүректиң ханызындан уткаан. Аалчылар заводту сонуургап көрген соонда улуг митинг болган. Аңаа Г. С. Титов сөс алгаш, совет улустан болгаш бодунун космонавт өнүктеринден немец ажылчын аңгыга изиг байыр чедирген.

Дараазында Г. С. Титов совет элчин чериңе Берлинде совет албан чергелериниң ажылдакчылары-биле ужурашкан.

Космонавт-ужудукчу Г. С. Титов сентябрь 1-ниң кежээзинде Совет Эвилелиниң маршалы И. С. Коневбиле кады ГДР-нин Министрлер Чөвүлелиниң даргазы Отто Гротевольга ужуражып чораан.

Ол-ла хүн ГДР-ниң Күрүне чөвүлелиниң даргазы Вальтер Ульбрихт космонавт-ужудукчу Г. С. Титовту хүлээп алгаш, аңаа болгаш оон кадайынга чүректиң ханызындан байыр чедирген. Республиканың дээди шаңналын—Карл Маркстын орденин Г. С. Титовка В. Ульбрихт тывыскан.

Маркс—Энгельстиң делгем шөлүнге, оон чоок-кавызында кудумчуларга он-он муң берлинчилер чыглып келгеннер. Демократтыг Германияның Национал фронтузунун Национал чөвүлелиниң даргазы Э. Корренс допчу сөс-биле митингни ажыткаш, В. Ульбрихтиге сөс берген.

Герман Титовтуң маадырлыг чоруун улуу-биле үнелээш, В. Ульбрихтің уламчыдааны болза: Герман Титовту космосче көдүрүп үндүрген ракета болза өске-даа чүүктерни бир диптен өске дипче чедиреринге ажыглаттынып болурун чөнгээчилер билип алыннар. Тайбынны камгалаары-биле Совет чазактын ап чоруткан хемчеглерин деткип турарын немец улустуң мурнундан ол илереткен.

Чыылганнарның изиг уткуп алыышкыны-биле эгелээн болдунун чугаазынга Герман Титов кайгамчыктыг хүлээп алыышкын дээш өөрүп четтиргенин илередип, космиктиг ужудуушкунунун дугайын соонуургадып чугаалааш, совет улуска тайбын херек, а империалистер дайын-биле кыжаныр болза ыяавыла чылча шаптырар деп демдеглээн.

Митингиниң түннелинде профессор Э. Корренс ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы Н. С. Хрущевка байырлыг чагааны номчаан.

Каа-Хем районнуң «Коммунизмче орук» колхозтун Саргалда хову турлаандан тараа сөөрткен машиналар Сарыг-Септиң тараа хүлээп алыр пунктузунче болгаш Кызылдың тараа сайгарар базазынче дүн-хүн чок чоруп турар. Колхоз күрүнеге тараа садар талазы-биле районда дээре черде чоруп турар.

Чурукта: күрүне шыгжамырынга урар тарааны чүдүрүп турары.

Фотозу А. АИРНИИ.

Ийи дапкыр күш-биле ажылдаар

СЭКП Төп Комитединиң болгаш ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң чурттуң камгалалын быжыглаар талазы-биле чорудуп турар хемчеглерин ханызы-биле өөренип көрдүм. Американың Баттышкан Штаттарынга баштаткан империалистиг белүктерниң делегейге чаа дайынны кыпсыр дээш орадлажып турар өнчүк-чөнгээлеринге ол хемчеглер төлептиг харыы болуп турар болгаш делегейге тайбынны, бүгү социалистиг лагерьни, бистиң Төрээн чуртувусту камгалаарының талазы-биле аажок улуг сагыш салыышкынын илерээшкини-дир.

Шынавыла агрессорларның өнчүк-чөнгээлерин аваа эрттирип, оларның үүлгедикчилериниң бажын эттендирип болбас. Империалистиг белүктер бисче чепсек-биле кыжаныр турда, бис аваа орбас ужурлуг бис.

Ынчангаш чурттуң камгалалын быжыглаар дугайында партияның болгаш чазактың шиитпирлиг хемчеглери болгаш оон-биле кады тайбынче чүткүл болза бүгү совет улустун, тайбынга ынакшылдыг бүгү күштеринин күзел-соруун күүседип турар. Бүгү совет кижилер ышкаш, мен база-ла СЭКП Төп Комитединин, Совет чазактың Доктаалын болгаш Медеглелин бүрүн деткип тур мен. Төрээн чуртумнуң камгалалын быжыглаарынга улуг-хуумну киирер төлээде, удуртуп турар совхозумнуң ажылын улам өжиждер дээш ийи дапкыр күш-биле ажылдаар мен.

А. ТҮРГЕН-ООЛ,
«Чыраа-Бажы» совхозтуң директору, Социалистиг Күш-ажылдың Маадыры.

ТАРАА БЕЛЕТКЕЛДЕРИНИҢ ХҮН ДЕМДЕГЛЕЛДЕРИ

Чедиг чылдың үшкү чылының дүжүдүнүн тараалары Төрээн чуттун шыгжамырынче улам-на хөйү-биле кирип турар. Областың колхозтары болгаш совхозтары сентябрь 3-түн хүнүнге чедир Төрээн чуттуң шыгжамырынче 1 миллион 480 муң пуд тарааны урган.

Области социалистиг чарыштын бирги черин ийи улуг район—Таңды болгаш Каа-Хем тудуп турар, ол районнарның колхозтары болгаш совхозтары тараа хүлээп алыр черлерже тус-тузунда 721-347 муң пуд тарааны чоруткан. Ол районнардан күрүнеге тараа садары хүн бүрүде көвүдеп турар, сентябрь 3-те Таңдыдан—89 муң пуд, Каа-Хемден—31 муң пуд тараа кирген.

Таңды районнуң совхозтарындан Кызылдың сайгарылга базазынга болгаш Бай-Хаактың тараа хүлээп алыр черинге тараа киирилдези хүн бүрүде көвүдеп турар. Сөөлгү ийи хүн иштинде «Кызыл партизан» совхозтан—63 муң пуд, «Тиилелгеден»—55 муң пуд, «Межегейден»—49 муң пуд тараа күрүне шыгжамырынга кирген.

Ынчангаш сентябрь 3-ке чедир күрүнеге тараа дужаар хүлээлгезин «Кызыл партизан» совхоз 52 хуу, «Тиилелге»—44,5 хуу, «Межегей»—41,5 хуу күүсеткен.

Күрүнеге тараа садарының социалистиг хүлээлгезин хуусаа бетинде күүсеткенинің дугайын рапортаан болгаш күрүнеге 61 муң пуд тарааны немей бээр деп сөзүн берген, Таңды районнуң Сталин аттыг колхозунуң күш-ажылчы чедишкини районнуң тараажыларын улам сорук киирин турар. Ук колхозтуң ажыл-ишчилери сентябрьның баштайгы үш хүнүнде 19.600 пуд тарааны тараа хүлээп алыр черлерге киирген. Төрээн чуртка 61 муң пуд тарааны немей садар талазы-биле алган социалистиг хүлээлгезин ол колхозтуң тараажылары сентябрь 15-ке чедир бүрүн күүседири чигзиниг чок.

Каа-Хем районнуң колхозтары күрүнеге тараа садарын хүн бүрүде көвүдеп турар. Районнуң тараажылары сентябрь 3-түн хүнүнде 93 муң пуд, оон иштинде «Бурунгаар» колхоз 12 муң, «Коммунизмче орук»—21 муң, «Ленинчи орук»—9 муң, «Октябрь 14 чылы»—70 муң пуд тарааны берген. Ындыг болза-даа ол районда Ленин аттыг, «Кызыл тук» колхозтар күрүнеге тараа садарынга амга чедир киришпейн турар.

Бии-Хем районнуң колхозтары күрүнеге тараа садарының темпизин хүн бүрүде өстүрүп турар. Сөөлгү үш хүн иштинде олар 1000 тонна тарааны күрүнеге саткан.

Улуг-Хем районнуң колхозтары болгаш совхозтары дужут ажаап алыышкының болгаш күрүнеге тараа садарын оожум темпилиг чорудуп турар.

Барыын-Хемчик болгаш Бай-Тайга районнарның колхозтары база совхозтары дужут ажаап алыышкының болгаш тараа белеткелдерин ам-даа куду темпилиг чорудуп турар. Барыын-Хемчик райондан сентябрь 3-те үүгле 56 тонна тараа күрүне шыгжамырынче кирген. А Бай-Тайгадан чаңгыс килограмм-даа тараа кирбээн.

Күрүнеге тараа садарының талазы-биле социалистиг хүлээлгелерин октябрь 1-ге чедир күүседир дээш колхоз болгаш совхоз бүрүзү күжениишкинниг ажылдаарын, көдээнин ажыл-ишчи бүрүзү Төрээн Коммунистиг партияның XXII съездизинге күш-ажылчы белектиг ужуражыр деп чаагай херекке бодунун салыышкынын киирерин амыдырал негеп турар.

СЭКП Төп Комитединге

Эргим Никита Сергеевич! Күр чер крайының көдээ ажыл-агыйының мурнакчыларының чөвүлел хуралына сөс ап чүве чугаалааш, бодумнуң семирти азырап турар ийи харлыг шарыжыктарымның ортумак дириг деңзизин 425 килограмм чедирер деп хүлээлгени алган кижи мен. Ол хүлээлгемни күүсеткенимни Силерге илеткеп тур мен. 1961 чылдың сес айларының дургузунда мээң ажаап турар кодан малымдан 158 шарыжыктарны эзтке дужааган. Шарыжык бүрүзүнүң ортумак деңзизи 448 килограмм болган, 113 башты бедик деңгилгелиг кылдыр дужаадым. Ону СЭКП-ниң XXII съездизинге мээң белээм кылдыр санаарын дилеедим. Чылдың төнчүзүнге чедир база 150 шарыжыктарны семирти азыраарын хүлээндим.

«Чулаксандыкский» совхозтуң мал ажаакчызы
Абдуали Самайбаев».

ЭШ УИЛЬЯМ ФОСТЕР МӨЧЭЭН

МОСКВА. (СЭТА). Американың Баттышкан Штаттарының Коммунистиг партиязының Национал комитединиң хүндүлүг даргазы, америк болгаш делегейниң ажылчын база коммунистиг шимчээшкинининг шылгарангай ажылдакчызы, тайбын, демократия болгаш социализм дээш могаг-шылаг чок демиселчи эш Уильям 3. Фостер берге болгаш үр аараанының соонда, 81 харлыында сентябрь 1-де Москва чоогунун санаторийинге мөчээнин Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының Төп Комитеди ханы кажыдал-биле дыннадып турар.

Аар-берге чидириг-биле таварыштыр бодунун ханы кажыдалын СЭКП ТК-зы АКШ-тың Коммунистиг партиязының Национал комитединге болгаш ажылчын ангызынга илереткен. Эш Фостер бодунун бүгү хайныышкынныг амыдыралын ажылчын ангының хөрээнге чижеглээр чүве чок шылгарангай чоруу-биле бараан болдурарынга берген. Ол америк улустуң чырыткылыг келир үези дээш могаг-шылаг чок демисежип чораан болгаш бодунун чуртунун организастыг ажылчын болгаш ылаңгыя коммунистиг шимчээшкинин хөгжүдеринге шылгарангай салыышкынны киирген. Уильям Фостерниң хөй санныг теоретиктиг болгаш төөгү ажылдары марксисчи-ленинчи бодалдың эртине-байлаанга мөңгезиби-биле артар.

Эш Фостер АКШ-тың болгаш ССРЭ-ниң улустарының найыралы дээш, бүгү ниити тайбынны камгалаары дээш могаг-шылаг чок демисежип чораан.

Америк улустуң алдарлыг оглу эш Уильям 3. Фостерниң чырыткылыг овур-хевири бистиң партиявыстың кежигүннериниң, бүгү совет кижилериниң бодалынга артар деп телеграммада чугаалап турар.

СЭКП Төп Комитеди Уильям Фостерниң хөөржүдүлгезин организастаар талазы-биле комиссияны эштер О. В. Куусинен (даргазы), В. В. Гришин, П. Н. Поспелов, Б. Н. Пономарев, В. Н. Титов, П. Н. Демичев составтыг кылдыр тургускан.

Уильям Фостер үр чылдарның дургузунда ниити атероскеростан аарып чораан деп медицинаның кылган шинчилелиниң түннелинде айтып турар. Сөөлгү чылдарда аарыг улам-на аар-берге болуп, чүректиң шынган эдиниң инфарктызы болгаш мээниң дамырларының тромбозу болу берген. Амыдыралының сөөлгү айларында эш У. Фостерниң кадыының байдалы дорайтаан болгаш чүрек шынганының амыдыралчы аргалыы бүрүн төнгениниң уламындан чүрек ажылдавайн доктаап турупкан.

КҮРҮНЕ ШЫГЖАМЫРЫНЧЕ

(РЕПОРТАЖ)

1. ДЫШТАНЫР ХҮНДЕ

Кызылдың төп сайгарылга базазы бо хүннерде хайныышкынныг.

Эрткен дыштаныр хүннүң бирги чартыы чаашкынныг, тараа хүлээп алырынга шаптыктыг хүн турган. Ынчалза-даа хүннүң ийиги чартыында дээр аяскан. Таңдының болгаш Каа-Хемниң ажыл-агыйларындан тараа чедирген 80 ажыг машина харыугда келген.

— Бичии-даа анаа турар аргавыс чок. Тарааны дурген-не дужүрериниң хемчээн ап көрүнер, директор!—деп, чолаачылар директорнуң чанынга далажып кээп турар болду.

Ол үр-даа боданмайн, кайы складка каш машина тарааны дужүрерин хуваагаш, чолаачыларның фактуралларынга складтың дугаарын бижип берип турар. Удаваанда ол хөй машиналарның улуг кезииниң тараазын дужүрүп апкан. Ынчалза-даа машиналар баазаның девискээринге үзүк чокка шуужуп-ла турар.

Чай кадында базаның директору эш Зыков ында чаа чүүлдериниң дугайын биске мынчаар чугаалады:

— Эрткен күске деңнээрге бистиң базаның ажылында чамдык чаа чүүлдер бар. Чеди чылдың үшкү чылының дүжүдүн хүлээп алырынга коллектив күженишкинниг белеткенген. Чүгле бо чайын кайызынгаа 3200 тонна тараа кирер үш складты бистиң тудугжуларывыс ажыглалга киирген. Бир чаа складтың тудуу чоруп турар. Складтарга шыгжаарының бетинде шынары куду тараалары арыглап, кургадыры-биле 10 муң дөрбелчин метр шөлдү асфальтылап кылган. № 6 болгаш 5 складтарның аразында бүгү шөлдү асфальтылап алган бис. Ол шөлдүң кырын дургаар транспортёрну тургузуп каан. Беш дугаар складка келген машинаның чүүгүн электри күжү-биле дужүрүптерге, ол транспортёр дамчыштыр чорааш, асфальтылыг шолге кээп, тей дег кылдыр төкүп чыдар. Бир эвес ол шөлде тараа шыгып, изий бээр болза, электри күжү-биле ажылдаар вентиляторлар-биле адаандан кургадыр үрдүрер түскай орукту база кылып каан.

2. ТАРААА КЭЭП ТУР

Сайгарылга базазынга ол черинің харысалгалыг ажылдакчылары дүнхүн чок дежурныйлап, ажыл-ишти башкарып турар. Базаже кээп турар тараалар хүн бүрү-ле көвүдеп турар. Сентябрь 1-де 1562 тонна тараа келген. А 2-ниң хүнүнде ол сан 1702 четкен.

— Дыштанар хүнде — сентябрь 3-те 2000 тонна чоокшулай бээр боор. Бир хүн ынча тараа кээр таварылга бистиң базаның төөгүзүнге черле турбаан болгай, Андрей Александрович!—деп, дуржулгалыг лаборант кыс Татьяна Асабина директорга чугаалаан турган.

Базаның ажылдакчылары кежээликтей түннелин үндүрүп кээрге, сентябрьның 3-те 1838 тонна тараа киргеннин болган.

Районнарның колхозтарындан болгаш совхозтарындан кээп турар тараалардың шынарының дугайын чугаалавайн барып болбас. Чүгле августуң 29-та Таңды болгаш Каа-Хем районнардан келген тараалардың шынарын лабораторияга шинчилеп көргениниң түннелин көрээли. Таңды болгаш Каа-Хем районнардан келген тараанның шынарының, өлшыгының куду болганын көөрге, сан-түн сүргеш, тараанның шынарын ийиги чергениң айтырыы кылдыр санап турары илереп кээр. Ылаңгыя Таңды районнуң «Тиилелге» болгаш «Кызыл партизан» совхозтары, Каа-Хем районнуң «Совет Тыва» колхозу бышпаан, шык болгаш боктуг тараалларны сайгарылга базазынга эккээп турар.

Эш Пащенко директорлаат «Межегей» совхозтуң коллективи Төрээн чурттуң шыгжамырынга хөй-хөй тонна тарааны киирериниң ангыда, оон шынарынче онза кичээнгейни салып турар.

— Межегейжилериң чоруткан тараазының шынары эки. Бистиң лабораторияның ажылдакчыларының талазындан оларга хомудал турбаан чүве — деп лабораторияда кыстар ынчаар чугаалаар.

3. МУРНУКУ ОДУРУГДА

Күрүнеиің шыгжамырынга эки шынарлыг, хөй тараалларны хүлээп алыр дээш демиселдің мурнуку одуруунда электри болгаш кургадылга мэстери Виктор Петров чоруп, бодунун даалгалыг ажылын эки шынарлыг күүседип турар. Моон мурнунда анаа ажылчын турган Владимир Туревич ам инженериң тускай эртемин чедип алган. Ол дүн-хүн чок ажылдап, коллективтиң хүндүткелин чаалап алган. Кургадылга мастерлери Василий Паву, Анна Щегонина олар сайгарылга базазында элээн каш чылдарның дургузунда бедик бүдүрүкчүлүг ажылдап турарлар.

Машиналардан тарааны дужүрер болгаш чүдүрер ажылдарда ажылчыннар Усальцева, Апрышкина, Егоркина, Тукмокова болгаш өскелер-даа эзлчег нормаларын 150 хуудан куду эвес күүседип турарлар.

Сайгарылга базазынга келген тараалларны машиналардан дужүрүп, кургадыр, складтаар херекке хоорайның коллективтери база идепкейлиг киржип турар.

— ВЛКСМ обкомунуң коллективи план ёзугаар 7 кижи чорудар турган 11-ни, а СЭКП хооркому 6 кижиниң орнунга 8 кижини чоруткан. Олар берген даалганы долузу-биле, эки шынарлыг күүседкен. Ол ышкаш көдээ ажыл-агый эргелелиниң, УВД-ниң коллективтери эки ажылдап, биске улуг дузаны көргүскеннер — деп, А. А. Зыков чугаалап турар.

Ынчалза-даа чүгле шагын эрттиреринде бодаар коллективтер база бар болуп турар. Август 29-та хүндүскүнүң 4 шактан дүнекиниң 12 шакка чедир автошколаның коллективи сайгарылга базазынга ажылдаан. Ол коллективтиң кежигүннери Цыпкин, Шушков, Бабушкин олар чурум үреп, ажыл кылбайн, анаа-ла «селгүүстеп» тура хонган.

Эш Науменко директорлаан культураның болгаш дыштанылганың Гастелло аттыг парыгының коллективи августуң 31-де ажылдаар ужурлуг турган, шуут келбейн барган. Ол ышкаш облкомхозтуң АТК-зындан барган бөлүк кижилер кончут багай ажылдаан дугайында демдеглелди холга алган.

Кызылдың төп сайгарылга базазынче бо чылдың байлак дужүдүн сөөрткен чүс-чүс машиналар дүн-хүн чок кээп-ле турар. **Төрээн чуртка 6,4 миллион пуд тарааны дужаар деп хүлээлгевистиң күүсеттинер хүну ындыг-ла ырак өвес!**

А. ЧАРАШ-ООЛ.

АЛГАН ХҮЛЭЭЛГЕНИ АЛДАРЛЫГ КҮҮСЕДИР, ААЗААН СӨСТҮ БЫЖЫЫ-БИЛЕ ЭЭЛЭЭР

Коллективтиг керээ—чугула хемчеглер

«Чыраа-Бажы» совхозтуң ажылчыннары Куулар Бопуяк, Куулар Анай-Көк болгаш өскелер-даа күскү хой кыргылдазында шалыпчы ажылдап турарлар. Олар хүнде 15 хой кыргыыр нормазын 25—30 баш чедирип турар.

Чурукта: Куулар Бопуяк хол хачызы-биле хой кыргып тур.

Фото *С. Феоктистовтуу.*

Амгы үеде бүгү совет чон СЭКП-ниң төөгүлүг XXII съездизин күш-ажылчы чедиишкиннерлиг уткуур дээш ажылдап турар. Үлетпүр бүдүрүлгелернин, тудуг болгаш транспорт организацияларының коллективтери, көдээ ажыл-агыйның ажылышчилери ол алдарлыг болуушкунга төлептиг ужуражыр дээш социалистиг чарышты улам калбартып турарлар.

Бүдүрүлгени коллективтиг удуртып башкарарын эжижидеринге улуг рольду профэвилелдер организациялары ойнаар дээрзин партияның Программазының төлевилелинде онзалап айыткан. Бүдүрүлгени коллективтиг удуртып башкарарының бир кол хевири болза коллективтиг керээлер болур. Коллективтиг керээлер дээрге бүдүрүлгениң бүгү-ле адырларына организакчы болгаш массаполитиктиг ажылдарны эжижидеринин, база ажылчыннарның болгаш албан-хаакчыларның культура-амыдыралын улам чаагайжыдарының талазы-биле администрацияның болгаш профэвиледдерниң аразында кады ажылдажылганың хемчеглериниң делгеренгей программазы болур. Коллективтиг керээлериң ужур-дузазы бистин чүртүвуска чыл келген тудум-на улам улгадып турар. Ооң көскү черечизи — 1961 чылдың коллективтиг керээлериниң мурнуку чылдардагы шак-ла ындыг керээлерден онзагайы-биле ылгалып турары ол-дур. Бо чылдың коллективтиг керээлери партияның XXII съездизинге төлептиг ужуражыр дээш, чеди чылдың үшкү чылынын онаалгаларын хуусаа бетинде күүседир дээш алган социалистиг хүлээлгелерни амыдыралга чедиишкинниг боттандырарынга массаның бедик көдүрлүүшкүннүг киржилгезин тода көргүзүп турар. Коллективтиг керээлериң күүселдезин чедип алыр талазы-биле бирги чартык чылда өласка улуг ажылдар чоруттунган. Ылангыя күш-ажылдын бүдүрүкчүлүүн бедидеринин талазы-биле хемчеглерни хөй-хөй бүдүрүлгелернин коллективтери чедиишкинниг боттандырганнар. Бирги чартык чылда бүдүрүлге коллективтери продукцияны өткен чылдын ол-ла үезинге деңнээргe 1503,6 мун рубльге хөйнү бүдүрүп үндүрген. Алды айлар дургузында пландан ажыр 520 мун рубльге продукцияны бүдүрген. Социалистиг чарыштын мурнакчыларының хүрээлери өзүп турар. Коммунистиг күш-ажылдын бүдүрүлгелери, бригадалары болгаш шалыпчылары деп ат дээш демисежип турарларның саны чартык чылда барык ийи катап өскен.

Күш-ажылдың камгалалының болгаш техниканың айыыл чок чоруун хандырарының талазы-биле коллективтиг керээлерде көрүнген хемчеглер чедиишкинниг күүсеттинин турар. Бүдүрүлгеге озал-ондак болур чоруктар бирги чартык чылда өткен чылдың ол-ла үезинде турганындан 49,1 хуу өскөжөөн. Чурт үлетпүрүнүң бүдүрүлгелеринге бо чылын күш-ажылдың камгалалын эжижидеринге болгаш техниканың айыыл чок чоруун хандырарынга күрүнеден 41,25 мун рубль түңнүг фондуну тускайлаан турган. Алды айларда ол фондудан 20,05 мун рубль шиңгээттинген, ооң иштинден техниканың айыыл чок чоруун хандырарынга 14,94 мун рубль чарыгдаттынган.

Коллективтиг керээлериң улуг ужур-дузазы чүдел дизе, оларның ачызы-биле бүдүрүлгелернин ажылчорудулгазының ең кол көргүзүгленинде күүселдези массаның шынгыы контролюнун адаанга апаар. Ынчангаш ажыл-агыйларның удуртукчуларының болгаш месткомнарның бүдүрүлге ажылдарының организациязын соксаал чок эжижидеринге, ажылчыннарның бедик бүдүрүкчүлүг ажылдаарынга таарымчалыг бүгү-ле байдалдарны тургузарынга, илерээн четпестерни өй-шаанда чайладырынга болгаш ажылчыннарның болгаш албан-хаакчыларның хүн бүруде өзүп турар хереглелдерин долузу-биле хандырарынга харыысалгалыы улгадыр.

Коллективтиг керээлер социалистиг хүлээлгелериниң күүселдезин чедип алырының айтырыы-биле дорт холбашкан турар ужурлуг. Ол керээлер ёзугаар бүдүрүлге коллективтеринге чүгле күруне планын эвес, а алган бедик хүлээлгелерни күүседириниң бүгү-ле аргалары, курлавырлары долузу-биле ажыглаттынган турар ужурлуг.

Кызылдың даараныла комбинадында, хлеб заводунда, бус-турбина электростанцияда күш-ажылдың организациязы бедик деннелге тургустунган. Хеп азар, чемненир черлерни, чунар өрээлдерни ол бүдүрүлгелерде дерип тургускан, цехтериниң ишти арыг-силиг, агаарладыышкын эки. Ынчангаш ол бүдүрүлгелер айларның, кварталдарның планныг онаалгаларын доктаамал ажыр күүсетпишаан, социалистиг чарыштың мурнакчылары болуп келгеннер.

Кайы бүдүрүлгеде ажылчыннарның бедик бүдүрүкчүлүг ажылдаарынга таарымчалыг байдалдар тургустунган болдур, ында социалистиг хүлээлгелериниң күүселдези чедиишкинниг боттанып турар дээрзин практика хөй катап көргүскен. Аная чижек кыдыр база-ла хлеб заводун ап көрээлинер.

Ол коллективтин кежигүннери ай санында эмчи шинчилгезин эртип турар, ажылчын хептерни чогуур өй-шаанда ап турарлар, цехтерни чырык-биле эки хандырган, агаарладыышкынның вентиляторларын тургускулаан, ажылчыннарның күш-ажылының нормалаашкынын ең бедик деңнелге организастаан, ажыл төлевирин чогуур хуусаазында берип турар, аар ажылдарның кол нуруузу механизастаттынган. Заводтуң директору эш Петенева болгаш местком даргазы эш Тупицын олар коллективтиг керээнин күүселдезин өй-шаанда контрольдап, улуг организакчы ажылдарны чорудуп турарлар. Ооң түңнелинде хлеб заводунуң коллективи бирги чартык чылда бүдүрүлге планын нинти продукция талазы-биле 104,1 хуу, барааның продукция талазы-биле 115 хуу күүсеткен, күш-ажылдың бүдүрүкчүлүү планда көрүнгенинге удур 3,1 хуу бедээн, продукцияның шынары эжижээн болгаш боттүнези элээн чиигээн.

Коллективтиг керээлериң күүселдезинин талазы-биле «Тыва даг-дугу», «Тыва кобальт» комбинаттар тудуунун коллективтери бирги чартык чылда эки көргүзүүлерни чедип алган. Ылангыя «Тыва даг-дугу» комбинат тудуунун коллективи чурталга бажыңнарны ажыглалга киирериниң планын чартык чылда барык 200 хуу күүсеткен, клубтун, спорт шөлүнүң, школаның чаа тудугларын дооскан. Бо бүгү түүлдер бүдүрүлге планының чедиишкинниг күүселдезинге идигни берип турары чугаажок.

Чамдык бүдүрүлгелериниң удуртукчулары коллективтиг керээлериниң күүселдезин хандырарынче кичээнгей салбайын турар. Кызыл хоорайның үлетпүр комбинадынга (директору эш Кудрявцев, местком даргазы эш Тутынина) 1961 чылдың коллективтиг керээзин боттандырары мырынай үттүндүрүп турган, кажан ооң күүселдезинин түңнелин үндүрүп турар үеде чүгле ынчан керээ дугайын сактып келгеннер. Ооң түңнелинде чүү болганы? Ол коллективте күш-ажылдың сагылга-чуруму кошкак, ажылдан озалдаар чоруктар бар. Продукцияның шынары багай, ажыл төлевириниң доктаамал норма чижээ амдыгаа чедир тургустунмаан, ийиги кварталдың бүдүрүлге планы үстүрүнге четкен, ажыл төлевириниң фондузундан 5,2 мун рубль түңнүг артык чарыгдал болган. Ол ышкаш алгы заводунуң коллективинге коллективтиг керээнин күүселдези кошкак контрольдаттынып турар. Ында аар ажылдарны механизастаар талазы-биле керээде көрүнген хүлээлге күүсеттинмээн, ажылдарның хөй нуруузун хожудангай методтар-биле чорудуп турганының түңнелинде 2880 кг дүк артыка чарыгдаттынган, ооң уламындан чангыс эш кидис идикти кылып бүдүрериниң бот-үнези 21 көпеекке аартаан, а пландан ажыр камналга киирип алыр туржук, 5337 рубль түңнүг артык чарыгдалды болдурган.

Облпотребсоюзтуң АТК-зында (начальниги эш Байыр-оол, местком даргазы эш Жаркова) күш-ажылдың сагылга-чурумун каржызы-биле үреп турганының фактылары бар. Чолаачыларга 7 шактыг ажыл хүнү доктаттынган турбуже, ол АТК-ның чолаачылары хонукта 16 шак ажылдап түргүлаан таварылгалар бар. Күш-ажылдың камгалалынга болгаш техниканың айыыл чок чоруун хандырарының хемчеглеринге тускайлаан 5 мун рубль түңнүг фондудан ол АТК-га алды айлар дургузында чүгле 94 рубль шиңгээттинген. Ол чорук чүнү көргүзүп турарыл дээрге, ол контораның удуртукчулары чүгле план күүселдезинин хуузун сүргеш, а кижилер дугайында мырынай сагыш салбайын турарының херечизидир.

Бирги чартык чылдың түңнелериниң ап көөрге, өлөөн каш бүдүрүлгелерде, тудуг болгаш транспорт организацияларында коллективтиг керээлериниң кол көргүзүглери күүсеттинмээн. Ол дээрге чамдык черлерде профэвилел организациялары ажыл-агыйларның удуртукчуларындан коллективтиг керээлериниң күүселдезин хандырар талазы-биле чогуур негелделерни тургуспайн, алачаягаарлаашкынга кирип, сула ажылдаанының түңнели-дир. Шак ындыг чорук-биле моон сонгаар эптежип болбас ужурлуг. Ажыл-агыйларның удуртукчулары, ажылчыннар шупту коллективтиг керээлерни ыяавыла күүседириниң улуг ужур-дузалыын ыяк билген турар херек, чүгле ынчан социалистиг хүлээлгелериниң чедиишкинниг күүселдези чедип алдынар дээрзин уттуп болбас.

В. ШУТЯЕВ,
областың профэвиледдер чөвүлелиниң улуг инструктору.

Новосибирск область. Сибирьниң ажыл-ишчилери тараа культураларының эки дүжүдүн өстүрүп алганнар. Сибирьниң баштайгы каш-каш мүң центнер тараазы Төрээн чурттуң шыгжамырында кирген.

Коммунистиг партияның Программазының төлевилели күш-ажылчы чаа көдүрлүүшкүнү болдурган. Тараажылар СЭКП-ниң XXII съездизинге төлептиг белекти—100 миллион пуд тарааны белеткеп турарлар.

Новосибирск районнуң Жданов аттыг колхозунуң кежигүннери бо хүннерде демниг ажылдап турар. Олар 2750 гектар шөлдүң бир гектарындан-на 15-тен эвээш эвес центнер тарааны ап турар.

ЧУРУКТА: Жданов аттыг колхозта кызыл-тас кестирип турары. Мурнуу чарыында—мурнакчы тракторист Г. И. Пурескин.

Фото В. Лещинскийнии. СЭТА-ның фотохрониказы.

Чер кырында силос

Бай-Тайга районнуң «Мурнакчы» колхозунда коммунист Д. Кууларның удурткан бригадазы Чангыс-Терек шөлүнге олурткан 84 гектар кукурузаны чер кырында силостап эгелээн. Бригаданың составында 20 кижи бар. Оларда үш машиналар кошкан 1 трактор, сиген кестирер 2 аът машиналары, силос тырый бастырар 1 трактор быжыглаттынган. Кестинген ногаан массаны сөөртүрүнге 1 автомашинадан ангыда, тергелиг 7 аттар база бар.

Бригадада күш-ажылдың чуруму багай эвес тургустунган. Ажылдың бүдүнгүрү, эки шынары дээш чарыш кижи бүрүзүн улам сорук киирип турар. Дөрт хүн иштинде 600 тонна кукуруза массазын ажык черде силостааш, ооң кырын саван-биле шыпкан.

Х. ЧАЙЛАГ-ООЛ.

Сөзүн ээлеп турар

«Барлык» совхозтуң Аксы-Барлык салбарының ажылчын хөрээжен чону төрээн партиязының XXII съездизинге төлептиг ужуражыр дээш сорук кириишкинниг ажылдап турар. Бо чылдың баштайгы чартында күрүнеге эзт, садар планын ол салбыр 200 хуу, суттү—101 хуу, дүктү—114 хуу күүседириңге боттуг үлүүн киргеннер.

Төрээн чуртка эки шынарлыг дүктү бөөр хүлээлгезин совхоз хуусаа бетинде күүсеткеш, хүлээлгеден ажыр 5 тонна дүктү күрүнеге садар сорулганы шиитпирлээринге Аксы-Барлык салбарының хөрээжен чону идепкейлиг киржип турар. Ол салбырның чүгле кыргылда пунктузунга безин 36 хөрээженнер ажылдап, 2496 хойну кыргаанар.

СЭКП-ниң XXII съездизинге алдар болурган социалистиг чарыштың мурнакчыларының хүрээлери өскен. Инек кадарчызы Ч. Ооржак 50 инектен 50 бызааны менди ап, бүрүн доруктурган, хойну С. Девий бо чылын төрүүр 100 хой бүрүзүнден 113 хураганны ап, өзүңге ээ болуп шыдаан. Салбырның күш фермазы районда дээре ажылдыг фермаларның бирээзи. Күш ажылын хөгжүдер чугула хереккe хөрээженнер кол рольду ойнап турарлар. Салбырның кыстары М. Ооржак, О. Өшкү-Саар олар 3800 ажыг дагааны үлегерлиг ажаап турар.

Бистиң социалистиг ынак Төрээн чуртувустуң айыыл чок чоруун улам быжыглаарынче углаңдыр СЭКП ТК-ның болгаш Совет чазактың ап чорудуп турар шиитпирлиг хемчеглери совхозтуң эр, хөрээжен бүгү ажылчыннары изии-биле деткип, Ада-чуртунуң экономиктиг күчүзүн быжыглаарынга боттуг салыышкынын киирер дээш улам күжениишкинниг ажылдап турарлар.

А. ХЕРТЕК.

Темпини дүргедедир

Улуг-Хем район сентябрь 1-ге чедир ситен белеткелиниң планын 43,7 хуу, силосту чүгле 16,4 хуу күүсеткен.

Мал чемнери белеткээр талазы-биле «Күш-ажылдың хостуу» колхоз районнуң өске ажыл-агыйларындан дээре болуп, СЭКП райкомунуң болгаш районнуң күүсекчи комитединиң шилчиир Кызыл тугун быжыы-биле тудуп турар. Жданов аттыг колхозтуң сигенчилери сиген белеткээр планын 54,7 хуу күүсеткен. Районнуң орук-тудуг эргелелиниң коллективи воскресеньеде шефтеп баргаш, колхозка сес тонна сигенни болуп, сарааттап бергеннер.

«УТКА 25 чылы» совхозтуң Ак-Туруг, «Найырал» совхозтуң Урбун, «Улуг-Хая» совхозтуң Көк-Чыраа салбырлары ол совхозтарның өске салбырларына бодаарга мал чемнери белеткээр ажылды эки чорудуп турар. Чижээ, Ак-Туруг салбырның ажылчыннары болгаш механизаторлары сиген планын 50,7 хуу, Көк-Чыраа салбыр 60 хуу чедир күүседи берген.

Малга быжыг чем-суурну белеткээринге чамдык черлериниң малчыннары идепкейлиг киржип турарын демдеглээри чугула. «Найырал» совхозтуң Кара-Тал салбырының малчыннары 21 тонна сигенни белеткээннер. Ылангыя инек кадарчызы эш Д. Намзырай, хойну эш К. Чамбал 6—6 тонна, хойну эш А. Хөөгбан 5 тонна сигенни белеткеп алганнар. Ортаа-Хемде эш Бүрүкейге, Бидилигде эш Даржаага удурткан малчыннар звенозу 65 тонна сигенни белеткеп алыр дээш күжениишкинниг ажылдап турар. «Күш-ажылдың хостуу» колхозтун Эйлиг-Хем бригадазының хойжузу эш Сендажы 200 центнер мал чеми белеткеп алыр хүлээлгезиниң 100 центнерин кылып алган.

Районнуң совхозтары, колхозтары ам дүжүт ажаап алышкынынче массалыг киришкен. Мындыг ийи улуг кампаниянның капсырлашканы— хову ажылынга кижи күүнүн, техниканың болгаш тыттар күштериниң ажыглалын, күш-ажылдың организастын онза эжижидерин негеп турар.

БИР КӨДЭЭ СОВЕТТЕ

Дус-Даг көдээ Совединиң чонуда хөй, девискээри-даа улуг, районда болгаш области ең улуг көдээ Советтериниң бирээзи. Аная «Торгалыг» колхоз хамааржып турар. Бо колхозтуң орулгазы 4 миллион 900 мун рубль. Колхозчулар бир күш-хүнүнге 1960 чылда 8—50 көп. чедир ажылдап ап турган. Ниитиниң ажыл-агыйының кол адыры — мал ажылы, ооң иштинде хой ажылы солдап турар. Колхозтуң хою 1953 чылда 8 мун турганындан чеди чылдың үшкү чылы—1961 чылда 29 мун баш четкен, хой бүрүзүнден ортумаа-биле 2 кг 800 грамм дүк алдынган. Көдээ Советтиң депутаттары ниитиниң малының баш саныын өстүрүнче болгаш продуктулуун көвүдедиринче кол кичээнгейни салган.

Көдээ Советтиң социалистиг чарыжының түңнели, хамаатылар Кертик-оол, Чамзырын, Чамзыр боттарының чүрттап турар бажыннарының иштин, даштын арыг-шевер болгаш өскелерге үлегерлиг кылдыр тургускан деп көргүскен. Бо Советте хамааржып турар ийи суур бар, ында, уруглар сады 1, ясли 2, 2 клуб, үш садыг чери, кижи эмнелгезиниң салбыры үш кезек. Столовая, даараныр мастерская, аалчылар бажыны чоннуң чугула хандыртынар черлери апарган. Чылдың бирги чартында колхоз күрүнеге эзт, дүк садарының планын чедиишкинниг күүсеткен. Чондан дүк, саржаг дужаарының планы күүсеттинин турар.

Көдээ ажыл-агый талазы-биле доктаамал комиссияның кежигүннери, тускай эртемниглер малчыннарга танылыга ажылын доктаамал чорудун турар. Депутаттар Кечил-оол, Амырбит, Тас, Седен-оол сонгукчуларга боттарының отчёттарын берген болгаш Советтиң хүн бүрү ажылынга идепкейлиг киржип турар. Торгалыг, Чаа-Суур клубтары кино-чуруктарны чонга доктаамал көргүзүп келген. Колхозчуларның кино көөр, клубка келир сонуургалы улгатган. Торгалыг суурда кино механиги эш Шактаржап чеди чыл дургузында ол хүлээлгезин аки күүседип келген. Клубтун бот-тывынгыр уран чүүл бөлгүмүүн киржикчилери Чалааты, Дөргүн, Чоза малчыннарынга концерттерни үргүлчү көргүзүп турар.

Көдээ Совет тайылбыр-массалыг болгаш организастыг ажылдарны четпес чоруткаы-биле чондан хавырып алза чогуур бот-онаалда болгаш ооң-даа өске чылдалар, күруне страхованиезинин акшазы амдаа четче чыгдынмаан. Саң-хөөнүн талазы-биле ажылды харылап турар көдээ Советтиң секретары Байыр-Белек, бухгалтери Допул бо ажылды чогуур негелдезинге чедир тургуспаан. Бо четпестерни чайладырынче сагыш салыры негеттинип турар.

Депутаттарның болгаш активтин мурнунга ам салдынып турар сорулга болза чеди чылдың үшкү чылында алдынган социалистиг хүлээлгелерни чогуур үезинде чедиишкинниг күүседириңче бүгү ажылчы чоннарны эвилелдээри болур.

Т. ДАМБАЖЫК,
Көдээ Советтиң депутаты.
Өвүр район.

СААНЧЫ

Бир-ле катап ховуга ажыл доосту бергенде, кежээ чанып олура Елена Чыртак-ооловна сүт-бараан фермазынга барган. Кежээки саалда кидин-не түлүк турган. Ферма эргелекчизи Нина Дронина Серет-оолду көрүп кааш, айтырган:

— Саанчылаар дээш келдиң бе? Че бөөр кел даан.

— Чок-чок, угбай, кайын саанчылаар дээш келир боор ийик, анаала чор мен—деп Елена арай-ла өгениксен харылаан.

— А инек саап билир сен бе?

— Билбес боор бе. Ачам сугнун ийи-чангыс инээн саап-ла чораан кижи мен.

— Ол эки-дир, харын—деп Нина улам-на салдынмайн чугаалаан.— А ам чүнү кылып турар сен?

— Хову бригадазында ажылдап турар мен.

Саанчылардан бир-ле кижи, Дронинаны кыйгыра берген:

— Нина! Шымда, бөөр бол! Сүт манай берди.

— Сен шынап-ла саанчы болуп көрем—деп, ферма эргелекчизи дилээн.—Биске ам-даа ийи саанчы херек. Ындыг-дыр, аа?...

Ферма эргелекчизи сүт хүлээп алыр дээш чорупкан. Серет-оол Елена инек саап турган саанчыларга барган. Оларның аразында чугаасоот-даа солун болган. Демир хуунче сагган сүттүң «дөөйт-дыыйт, дөөйт-дыыйт» дээн даажы ыракта бир-ле черде ыры аялгазы ышкаш. Чаа сагган сүттүң чыды кыстың думчуунга кээп турган. Ында-мында өткилээн инектериниң үнүн дыңнаарга, «саанчы бөөр кел, эмиим саанчыды!» деп ону далаштырып турган дег. «Шынап-ла, саанчы болун көрем» дээн Нинаның сестери Серет-оолдун бодалынга база катап кире хонуп келген. Саанчыларны көрүп турарга саар инектери-биле шуут «өнүктежи» бергилээн, олары артында-ла тускай аттарлыг: «Марта», «Симменталка», «Костромка» суг-суг деп кыйгырар болган...

Фермадан чорупканда сагыжында бир-ле чүве артып калган. «Шынап-ла, саанчы болзумза чүл?» деп бодал сагыжынга бо-ла кире хонуп келир апарган. Елена Чыртак-ооловна саанчы болур деп быжыы-биле шиитпирлеп алгаш, 1956 чылда саанчылай берген.

Аныяк саанчының ажылынга баштайгы удаазында бергелер таваржып турган. Инектер өскелээр, чанынга баарга кудуруун шырбаныр, думчуубиле шуш кылгаш, салчып ынай боор, харын-даа мөөреп, үзер дей бөөр. Дуржулгалыг саанчыларның аваңгыр-тудунгуру аажок, инектери оларның аайындан эртпес, оларны эдерип чоруп турар, саап турда ана амыр-ла чүве. Оларны көрүп турарга адаарганчыг-даа.

Инектин эмиин саар дээш тудуп алырга, суг дег анаа-ла сааладыр төктүп кээр чүве кайда боор, эмиг допшузун канчаар-даа күжеп-күжеп шөе тыртарга шоолуг сүт келбес, инек зарынгаш «бо-даа хей саанчы-дыр» дээнзиг, буду-биле теппишаан, ынай болур. Онаалдалыг сүттүң чартынын безин мөлдүк-калдык саап алыр. Чамдыкта саанчылар ойнай-сылдай кыжырый-даа бергилээр. Сактырга өжегээр-даа ынчап турганзыг болуп турган.

Ынчалза-даа ол бүгү тур үеларниң бергелери турган. Ферманың дуржулгалыг саанчылары, ылангыя Лиза Дмитриева, Клава Середкина олар аныяк кыстың саанчы болурунга дузалажып, саалданың аргаларын айтып берип, ооң дугайында сагыш човап турганнар.

Боду кызымак, күш-ажылга ынакшылдыг болгаш Елена Чыртак-ооловна удаваанда өзулуг саанчы апарган. Баштайгы чылында он инек саап турган. Ийиги чылында инек бүрүзүнден 1500 литр сүттү, а үшкү чылында 1700 литрни сагган. Саалда чыл бүрүзүнде-ле өзүп турган. Елена Чыртак-ооловна ам 5 чыл стажтыг. Могаг-шылаг чок ажыл-ишчи кыс саанчылар коллективинин макталын чоорту чаалап алган. Ону 1959 чылда район Совединиң депутадынга сонгаан болгаш ам бо чылын база катап депутат болган.

1960 чылдың чайы адакталып турда, ферманың коммунистери ажыл шагының сөөлүнде боттарының хуралынга чыглып келгеннер. Партия организациязының секретары эш Федор Федорович Лебедев хуралды ажыкташ, мурнакчы саанчы Серет-оол Елена Чыртак-ооловнаның билдириишкинин болгаш коммунистерниң рекомендацияларын номчуп дооскаш:

— Кымда кандыг санал барыл, эштер?—деп чугаалаан. Мен бодум дугайты Елена Чыртак-ооловна партия кежигүнү болурунга төлептиг деп бодаар мен. Ол бистиң идегелиристи шынзыдып шыдаар.

Коммунистер ооң-моон чугаалап үнгеннер:

— Мен база-ла ынчаар бодап тур мен.

— Ол төлептиг кижи. Бодунуң ак-сеткилдиг күш-ажылы-биле партия кежигүнүнүң бедик адын ол шынзыдып шыдаарынга бүзүрээр мен.

— Ону партияның кандидадынга хүлээп алыылынар. Елена Чыртак-ооловна шын кылган-дыр, харын...

Коммунистер ону чангыс эп-сеткил-биле СЭКП кежигүнүнүң кандидадынга хүлээп алганнар. Депутат коммунист Елена Чыртак-ооловна партия кежигүнүнүң арыг адын бедии-биле эдилеп, бодунун күш-ажылчы үлегер-чижээн өскелерге көргүзүп турар. Ол ам ферманың ең дээре саанчызы.

...Бий-Хем районнуң «Кызыл тараачын» колхозунуңЭэрбекте сүт-бараан фермазының чайлаанга, кежээликтей, хем ишти хөлегелей бергенде чеде бердивис. Ферма даарта Иштикче көжүп кирер деп турган. Чайлаг өдүнга шартайты семирип алган инектер, оларның араазында ак-ак халаттарлыг аныяк кыстар костугүлээр. Эл кырында бичежээк бажыңның эжиинде хөй-ле бидонларны чыскаай тургускулап каан. Сагган сүттү ында дужаап турар. Чазык шырайлыг, хүрен чаактарлыг, кыскажак сынныг, үжен хар иштинде хире, аныяк эр-биле анаа ужуражы бердивис. Ферманың эргелекчизи Федор Федорович Лебедев ол. Ферманың ажылынын дугайын ооң сонуургап айтырдывыс. Эш Лебедев бисти эдертип алгаш, инектер турган чадагай кажаага эккелди. Колдуунда-ла хүрец, куу чүзүннерлиг инектер кажааны шыгырт долган, чамдыызы чыдар-даа, чамдыызы турар-даа. Ында-мында хумунче сагган сүт даажы дыңналыр. Кажааның кыдыында, бисче хербейип кайгап алган турган улуг ала инекти бир уруг саап олур.

— Бо бистиң ең дээре саанчывыс-тыр—дээш, Федор Федорович демги уругже айытты.—Серет-оол Елена Чыртак-ооловна. Таныжып болур силер. Бир эвес херек болза ажылының дугайын-даа чугаалап бөөр боор.

Долбанныг чаактарлыг, кыдыраш карактарлыг, каттырымзаан шырайлыг, чазык-чаагай уруг болду. Даштындан көрүп турарга өөрү өске уруглардан ылгалыр чүвеи чок. Боду-даа ынча деп чугаалады: «Фермада өөрүм ышкаш ынчаар ажылдап турар мен». Ынчалза-даа күш-ажылга ынакшыл, ниити ажылхеректиг эрге-ажыы дээш сагыш човаашкыны—ооң характери ол. Елена ам 13 инектерни саап турар. Бодунга быжыглаан инек бүрүзүнден 2000 литр сүттү саап алырын ол хүлээнген.

Партияның XXII съездизинге төлептиг ужуражыр дээш чарышка киришишаан, Елена Чыртак-ооловна чартык чылда инек бүрүзүнден 1400 литр сүттү саап алган.

Фермада инектерни эдирбейн саап, бызааларын аңгы ажаап турар. Чайын колдуунда-ла инектерни оттап чораан черинге барып саап турган.

— Силерниң чедиишкиннериңнериң чажыды чүдел, Елена Чыртак-ооловна?—деп, ооң айтырдым.

— Кандыг-даа онза чажыт чок—деп харылааш, ол чазык хүлүмзүрүп кагды.—Шынап-ла кандыг чажыт турар боор! Чүгле кижиниң бодунун ажылга кызымаанда, мергежилдиинде-дир. Кижи-ле болганы мен дег ынчаар саап болур. Ынчалза-даа инектериң аажы-чанын билип, оларны саарынга чаңчыктырып, өөредип алыры база-ла чугула. Ооң элээн үүлдер хамааржыр деп бодаар мен.

—А кым-биле чаржып турар силер?

— Арысарыг Галина-биле чаржып турар мен. Ол хоочун саанчы. Сес чыл стажтыг. Ооң түңнеддери эки. Мээн-биле ачыр-дачыр чоруп турар. Ынчалза-даа мен ооң 200 литрни ажыр саапкан мен. Ол чартык чылдың түңнели чүве. Чарыш ам-даа үргүлчүлевишаан.

Саалда доозулган. Саанчылар шуптузу-ла сүт хүлээп алыр черге чедип келген. Демдеглел кыдыраажын ажытпышаан, Федор Федорович чугаалады ол:

— Чэ-э, түңнеп көрээлиңерем, бөгүн кым хөйнү сагган эвес.

— Мээнии 120 литр болган чорду—деп бир саанчы чугаалады.

— Адыр-адыр, шуптузуунуң түңнелин үндүрүптээлинер.

— А. Елененыы каш болган-дыр?

— 130 литр болган-дыр. Эң-не хөйнү ол эвеспе.

Бирги черни Елена Чыртак-ооловна алган. Өөрү аңаа байыр чедиргеннер.

Имир дүшкен, ыржым апарган. Эвик кырында бичии бажыңның артында хемчегештиң кылан кара суу, ажыл-ишчи хүнүү уламчылаан-даа чүве дег, артында-ла даашкыр апарган, бир дески холуравышаан, биевги-ле хевээр агып бадып чыткан.

А. КУЛАРОВ.

НОМ ТАРАДЫКЧЫЗЫ

Бай-Тайга райпозунуң ном садыы чаа-ла ажыттынып турда кире бердим. Назы талазы-биле кижи ортузу чеде берген хире үгбай чугаалап тур:

— Ынча хөй ном алба, үгбас сен. Ону чүктеп алгаш канчап чер кезип шыдаар боор. Дараазында база катап ап-ла алгай.

— Ажырбас, шуптузун шыдаар мен — деп, бичии кара оол демги үгбайга харыылады. — Ийи катап каяа ынчап турар. Бо хирени чайлыг шыдаар мен.

—Оода чаңгыс таалыңны чүктеп ал.

— Ажырбас ийин. Ийилдирзин шыдаар мен.

Демги оол ийи улуг таалыңны долдур номнар суккаш, чүктээр кылдыр шараан тур.

— Садып алган номнарыңнын хөйүн аа, дунмакым? — деп, оолдан ойнай-сылдай айтырдым.— Шынап-ла уун шыдаар сен бе?

— Садыглаарым ол-дур үгбай — деп, оол харыылады.

—Көр-даан дунмам, бо оол ынча хөй ном чүктеп алгаш, чадаг садыглап чоруур деп турары ол ышкажыл — деп, демги үгбай доорадан чугаалай берди. — Аттыг төл-дүр ийин. Одунуң чаш, шыдал чогун билбес, ынча хөй ном чүктээр деп турар.

— Че, шуугавадаан, авай — деп, оол турган харыылады.

Демги үгбай оолдуң иези, а оол районда эң дээре ном тарадыкчызы Кан-оол дээрзин аңаа чугаа кадында билип алдым. Кан-оолдуң хары ам чаа-ла он үштеп турар. Ол чайгы дыштанылга үезинде Тээлиниң болгаш чоогунда суурларның чурттакчыларынга ном тарадып, садыглап келген болду. Ам база-ла эзлчеглиг «дерги садын» алгаш чоруур деп турганы ол.

Ол аразында магазиниң эргелекчизи Хомушку Кадр Чарындаевич самбыңын шаккыладыр каккылааш чугаалады:

— Дужааган акшадан 2 рубль 72 көпеек арта берди, оол. Кан, кандаай чүвел?

— Биче-ле болза уттуп ал часын-дыр мен, акый — деп, Кан-оол харыылады.— Ол улустуң ном чагааш берип каан акшазы болбазыкпе. Номун мында ап алган мен.

— Ынчаарга киир санап каайн. Дараазында санажылгада кадыптар.

Номнарны шарып аайлап алгаш, Кан-оол демдеглел дептеринде карандаш-биле далаш кадында бижип кааны демдеглелин көре берди. Оозу улустуң чагаан номнарының дацзызы. Шуптузу алдынган бе дээш, ол сөөлгү катап хынап турганы ол. Хынавас болза хоржок, кым-бир кижиниң чагаан ному алдынмайн барза канчаар. Ол кижи эккээр деп манап олурар-ла болгай.

— Көрбес бе, бир чагыгны эскербейн эрттирипкен-дир бис, Кадр Чарындаевич — деп, Кан-оол девидеп чугаалады. — «Кижиниң салымчолу» деп номну албас болза хоржок. Бир кижи хөлчок чагаан чүве.

— Ам ону каяа дилеп турарыл, даарта ап алзында кандыгыл? Садып алыкчылар база эндерлип келген-дир.

— Чок, ам албас болза хоржок. Ылавылап тып алыр мен.

Удаткан чок кадыг каптазынныг номну артыкы өрээлден эккелгеш, таалынынга суп алды.

— Кедергей негелделиг садыгжы болгаан — деп, Кадр Чарындаевич каттырбышаан, чугаалады. — Улус ындыг-мындыг номнар чагыды дээш бо садыгны шуут чинчерлээр кижи боор.

— Чеже хире ном таратканы? — деп, магазин эргелекчизинден сонуургап айтырдым.

— 100 рубльдиң номун тарадыр хүлээлге алгаш, чаңгыс ай дургузунда 407 рубльдиң номун тараткан — деп, Кадр Чарындаевич ону мактады.

— А силерде ындыг тарадыкчылар хөй бе?

— 15 кижи бар. С. Слава, О. Эрес-оол болгаш өскелер-даа эки ажылдап турарлар. Оларның эн тергиини Кан-оол бо. Ном тарадыкчызы болуп, бодунуң эки туразыбиле кирип алган. Барбас-чорбас чери-даа чок, олут-дыш-даа чок, кончуг кызымак кижи, 20 километр черде Бай-Тал суурунга безин номун чүктеп алгаш, чеде бээр болдур ийин. Хемчик ол чарыында Кызыл-Даг суурунга база барып турар.

— Ам кайнаар чоруурун ол, дунмам? — деп, Кан-оолдан сонуургадым.

— Кызыл-Даг сууру баарым ол— дээш, тун дег ак диштерин көрүлдүр хүлүмзүрүп кагды.

— Чүнүң-биле чоруурун ол?

— Хөлүм чок ийин. Чадаг базыптар бодай-дыр мен. Мыя бо чыткан Хемчик кежилдир чүү боор.

— Мону улус артында «садыгжы» дижир апарган — деп Кадр Чарындаевич немеп кагды.

— Каш класста өөренип тур сен?

— Беш класста.

«Мындыг бичиизинде безин бо хире кежээ, кызымак кижи өзүп келгеш, та кайы хире алдарлыг кижи болур ирги »— деп мен бичии ажыл-ишчини көрүп тура бодадым.

«Аът болуру кулунундан, кижи болуру чажындан» деп улустуң чугаалажып турары-ла шын-дыр ийин. Ол келир үеде маадыр-даа болур чадап чок. Бистиң аныяк салгакчывыс бо-дур. Мындыг бичии кижи безин бодунуң кылып шыдаары күш-ажылын ниитилелге эргежок чугула деп медереп билип, кызымак кылып турары ол-дур. Ном тарадыкчызының ажылын чамдык кижилер «аар-саар» чүве-дир деп бодаар чадавас. Шынап-ла баштай сактырга, ол ажыл ындыг-ла эскет чок ышкаш болур. Ынчалза-даа хандыр бодап көрүнер-даан. Ном тарадыкчылары, почта чедирикчилери дээрге чонга угаан-бодалдың «чемин» чедирип турар кижилер-дир. Олар кижилерге чеже хире өөрүшкүнү чедирбейн турар дээр боор!

Кан-оол номнарны чүгле садыглап турар эвес, харын-даа оларны улуска номчуп берип, сонуургадып, тайылбырлап берип турар.

Ол бичии садыгжыны район төвүнүң чоок-кавызында суурларга бо-ла көрүп болур. Улус ону көрүп кааш мынча дижирлер:

— Кандыг чаа номнар эккелдиң Кан?

— Мээң чагымны күүсеттиң бе?

— Кан-оол-даа эрес-ле болдур ийин. Ам база номнар чедирип келди, көрдүнер бе?

Шак ындыг макталдар ооң күш-ажылынга төлептиг шаңнал-дыр.

Дараазында кончуг эрте Кан-оолбиле Тээли суурнуң кудумчузунга ужуражы бердим. Хүнге додуга берген хүрен арынныг, дозураш кара характарлыг, бажын дөңгүрээртир таартып алган, куу костюм-чүвүрлүг, ол бичии оол мени таныпкааш, өөрүшкүлүг хүлүмзүрүп кагды. Ооң дүүн чүктеп алган чораан ийи таалынының бирээзи чок болду.

— Кайы хире садыгладың, дунмакым?

— Дең кезиин садыптым — деп допчу харыылады.

Ном чагаан улузум бар, оларже бар чор мен дээш, оон база-ла чорупту.

А. КҮЖҮГЕТ.

„Шынның" метериалының изи-биле

„Ыяш материал чогунда бе азы..."

Мындыг эге-биле Таңды районда шаанда туттунган бичии кедээ клубтарның болгаш библиотекаларның амгы үеде ажылчы чоннарның культурлуг негелделерин хандырбайн, оларның септелгезинге чыл-чылдала хөй түннүг акша-хөреңги үнүп турда-ла чаңгыс-даа чаа тудуг кылдынмайн турарын илереткен, эш Н. Очурнуң түүлү № 167 (4957) «Шынга» парлаттынган.

Ажылчы чоннар депутаттарының Таңды район Совединиң күүскомунуң даргазының оралакчызы эш Абросимованың редакцияга дыңнатканы-биле алырга, районнуң культура-чырыдыышкын албан черлериниң эрги тудуглары ажылчы чоннарның негелдезин хандырбайн турар. Районнуң партия, совет органнары чамдык хемчеглерни ап, эрги клубтарның болгаш библиотекаларның септелгезин кылдырткан болгаш оттулар түүлүн белеткээн.

Улуг-Хем районнуң улус судунуң коллективинде профәвилел комитединиң январьдан бээр ажылдавайн барганын эш О. Чадамба редакцияга бижээн.

Редакцияның чоруткан материалынга профәвилелиниң район комитединиң даргазы эш Некрасовтуң харыылааны болза, улус судунда профәвилел комитединиң даргазы ажылдан үнген соонда ажыл чоруттунмайн турган, профәвилел комитединиң соңгулдазын эрттирген, коллективте культура-массалыг ажылды чоруда берген.

„СОВЕТ ТЫВА" КОЛХОЗТА

Каа-Хем районнуң «Совет Тыва» колхозунуң тудугжулар бригадазының кежигүннери Ооржак Бойгал, Ооржак Херел болгаш Куулар Бавук, Куулар Очур оларга кандыг-ла ажыл даандырар болдур, ону өй-шаанда, шынарлыг күүседип турарлар.

Дөрт тудугжулар колхозтуң 7 чыл школазының чайгы септелгезинге киришкеш, ол чугула харыысалгалыг ажыл доозулгуже ажылданнар. Ооң соонда узуну 14 метр, дооразы 7 метр демирхекселдер шыгжаар колхозтуң складын тудуп, ажыглалга киирген-нер.

* * *

Ол-ла колхозтуң хоочун чазаныкчызы Дууза Дугур төрээн колхозунга 1948 чылдан бээр чазаныкчылап, ак-сеткилдиг ажылдап келген. Чуртталга бажыңнарының, культура албан черлериниң болгаш өске-даа тудугларның рамаларын, эжиктерин чежени кылганын ол боду безин уткан.

Дууза Дугурнуң чазаан эт-хекселдери көрүштүг болгаш шынары эки. Хоочун чазаныкчы чүгле эки ажылдап турар эвес, харын аныяктарга бодунуң дуржулгазын дамчыдып берип турар.

Чечектер делгелгези

Шагаан-Арыгның хоорай Соведи биле хоорайның хереженнер чөвүлели чечектерниң хоорай делгелгезин организастаан. Аңаа беш албан организациялар, чәрби чеди хуу чурттакчылар киришкен. Түүл-бүрү чараш чечектер бо чайын хоорайга үй-биле өзүп үнген.

Бо делгелгеге организациялардан № 1 школа бирги черни алган. 1-ден 5 чедир черлерни алган тус-тус кижилерни номнар болгаш өртектиг бараннар-биле шаңнаан.

Хоорай Соведи болгаш хереженнер чөвүлели бо чайын аъш-чемниң хоорай делгелгезин база организастаан. Ам чечектерниң бирги делгелгези болган.

Хөглуг ужуражыышкын

ШАГААН-АРЫГ. (Телефон-биле). № 1 школага бо өөредилге чылында 820 өөреникчилер өөренип эгелээн. Төрээн школазы болгаш башкыларыбиле оларның ужуражыышкыны хөглуг, солун болуп эрткен. Школа директору эш Мареева өөреникчилерге чаа өөредилге чылын уткуштур байыр чедирип, чурумнуг, эки өөренирин, күш-ажылчы мергежилдерге чаңчыгарын күүсээн.

Ужуражыышкын үезинде бирги классчы оолдар, ургларга ажык чагаалар тывыскан. Школага чаа өөренип киргеннерге изиг байыры чедирип, бичиизинден Төрээн чурттуң төлептиг хамаатылары болурун күзеп бижээн эргим, чылыг сөстер ында бар болган. Чазанырынга уран шевер өөреникчилерге шаңнал белектерни база тывыскылаан.

* * *

Бо чылын чаа-ла школа назыны четкен муңмуң уруглар сентябрь 1-де школага бир дугаарында-ла барып, бирги класстың эжиин ажыдып, парта артынга олуруп эгелээн. Елена Доржу база-ла ол хүн школага бир дугаарында-ла барып, билиглерниң оруунче баштайгы базымны кылган. Школага өөренири-биле эге баштай барып, парта артынга олурган хүнүн Елена кажан-даа утпас.

ЧУРУКТА: Кызылдың № 2 школазының бирги классчызы Елена Доржу баштайгы хүнде парта артынга олуруп алгаш, чүнү өөренгенин алдыгы классчы угбазы Светланага чугаалап турары.

Фотозу болгаш сөзү Т. КЫЗЫЛ-ООЛДУУ.

* * *

«Межегей» совхозтуң № 1 бригадазының хову турлаанда повар Хицко Мария Ивановна бодунуң ажылын улуг ынакшылдыы-биле күүседип, янзы-бүрү чемнерни эки белеткеп турар. Чемненикчилер поварның ак-сеткилдиг ажылынга үнелелди берип турар.

ЧУРУКТА: повар Мария Ивановна Хицконуң дүштеки чемни чемненикчилерге берип турары.

Фото С. Феоктистовтуу.

Чугула ажыл

Акша-бараан лотереязы улус ажыл-агыйын хөгжүдеринге чугула ужур-дузалыг хемчеглерниң бирээзи болур. Ынчангаш совет кижилер акша-бараан лотереязының билеттерин ажаалга кассаларындан, магазиннерден, буфеттерден улуг сонуургал-биле садып ап турар.

Лотерея билеттерин тарадыр ажылды ажаалга кассаларын, садыг организацияларын дамчыштыр чорудуп турар. Ол билеттерни тарадыры күрүнеиң чугула ажылы болур дээрзин садыг ажылдакчылары ажаалга кассаларының ажылдакчылары-биле кады эки билип турар.

Садыг ажылдакчыларының ол эки сеткилдиг хүлээлгелерин күүседиринге деткимче көргүспейн турарының фактылары Чөөн-Хемчик болгаш Өвүр районнарда бар. Чөөн-Хемчик райпозу үшүү лотереяның билеттерин магазиннер дамчыштыр тарадыры-биле бо чылдың июнь 30-де алган. Ол билеттер магазиннерге өй-шаанда чедиртинмээн. Чижээ, Ийме, Баян-Тала сумуларының магазиннеринге июль 27-ге чедир ол билеттер барбаан турган. Ол хамаан чок Чадаана хоорайның чамдык садыг черлеринге июль 20—22-де лотерея билеттери чок турганының фактылары бар. Август 15-тиң медээзин ёзугаар алырга, районнуң ажаалга кассазын дамчыштыр 419 рубльдиң лотерея билеттери садып тараттынган турда, райпонуң садыг черлерин дамчыштыр үчүн 209 рубльдиң билеттери тараттынган. Райпонуң кол бухгалтери И. Н. Логинов лотерея билеттерин тарадырын чугулага көрбейн турары садыгның чамдык ажылдакчыларынга салдар халдадып турар. Ооң ужурунда Чадаана хоорайның аъш-чем магазининде Шоева болгаш Шадрина, сүт магазининде А. Конгарова, кежээки магазинде Балашкин олар барык бүдүн чартык ай дургузунда дөңгүп-ле 1—2 рубльдин лотерея билеттерин тараткан. Баян-Тала магазинииниң эргелекчизи Монгуш Сапыян лотерея билеттерин чартык ай хире үенин дургузунда делгиирге киирбейн шыгжап келгеш, ол билеттерни тарадыр үезин моон муруннда эрттирген турган. Райпонун шугумунда мындыг чоруктар турда, райпо баштаар черинин даргазының хүлээлгезин күүседип турар эш П. И. Иконников бо дугайында база-ла сагыш салбайн турарын демдеглевес арга чок.

Ооң-биле кады күрүнеиң бо улуг ужур-дузалыг ажылын чугулага көрүп турар ажылдакчыларны мактаары эргежок чугула. Чижээ, район магазининде эш Фоминых баштаан бригада, ажыл-агый бараннарының садыгжызы эш Потылицын олар боттарының магазиннеринге кирген лотерея билеттерин садыглап каапкаш, харын-даа өске магазиннерниң тарадып шыдаваан билеттерин тарадып турарлар.

Бо талазы-биле байдал Өвүр районда база багай. Ол райпо район төвүнүң кол магазининге безин август 12-ге чедир үшүү лотереяның билеттерин киирбээн турган. Район магазини акша-бараан лотереязының билеттеринге таварышкан бараннарны тыпсыр тускай салбырны безин хаап каан. Магазиннерде, хөйниити черлеринде лотерея дугайында лозунг, плакаттар ховар көстүп турар. Районнуң ажаалга кассазының талазындан чон ортузунга тайылбыр ажылын — лекцияны, беседа-ларны чоруткан турар. Райпо даргазының хүлээлгезин күүседип турар, кол бухгалтер эш Яндай-оол лотерея билеттерин райпо шугумуби-ле немей алгаш, тарадырын ойталаан. Чүгле районнуң удуртур организацияларының айтыышкынының соонда немелде билеттерни хүлээп алырын ол чөпшээрээн.

Ажылчы чоннарның материалдыг чаагай байдалын экижидеринче угланган күрүнеиң чугула хемчээ болур акша-бараан лотереязының билеттерин тарадырынче хөй-ниитиниң талазындан кичээнгей салыры негеттинип турар.

К. ОЧУР,

Чөөн-Хемчик районнуң төп ажаалга кассазының инспектору.

ПАРЛАТТЫНМААН ЧАГААНЫҢ ИЗИ-БИЛЕ

ТОЯАНЧЫЛАР

Биче-Аянгаты баштары арга-ыяштыг-даа, ан-меннг-даа чер. Од-бо талаларындан туругландыр харап келген кашпал мээстер кадыр-берт-даа, ынчалзажок мал одарладырынга таарымчалыг черлер. Бо кашпал хемчигештиң бажында, шыргай арга-ыяш аразында өлөөн каш өглер көстүр. Оларның коданында бода-даа, шөөр-даа малдар дыка арбын. Ону көрген кижи: чоокка чедир-ле маңаа чүгле аннар кээп хоргадаар черлер болгай, а бо чүү өглер болу берди деп бодай бээр.

Ол өглернин бирээзинге Ортун-Назын, Тенек-оол ийи адалышкы өлөөн халаг эзиригилей бергилээн чугаалажып органнар: «Бо Биче-Аянгаты баштары Ак, Алаш, Кызыл-Тайга кашпалдарындан-даа эки черлер ышкаш-тыр бо, оол. Маңаа келгенден бээр кулак дыш болдувус. Бо черниң улузу бисти эки танывас болгаш шоолуг аргышпас, экизин көрбес сен бе»—деп, ашак көргүредир чугаалаан.

— Ол харын шын. Ынчалзажок бо чоок кавының улузу, бо суму Соведи бисти көрген санында-ла кайда, чүде ажылдап тур силер, кайы суму силер деп айтырар, ыяш база тоорук, кат садыглаарга арай хыйыр-кылчаң көөр апарды. Чогум бис черле кайы суму улус боор бис?— деп Тенек-оол адазындан удур айтырган.

— Адырам, шынап-ла...—дээш кезек бодангаш,—1957 чылда Барлык сумузу турган ышкаш ийик бис. Бо кожаларывыс кайы суму чүвел, ону айтырып алгаш ынчаар харыылавааже кайыын боор, ат чүве үнер болгай—деп ашак сезинген. Оглу ора: «Кожаларывыстан айтырдым: Барлык сумузу бис-даа дээр, хоорай сумузу бис-даа дээр, бис ышкаш база чакпыыл апарган улустур. Дээре чүве-ле райпонун доктаамал ажылчыннары бис дизе-ле эки деп сүмелээр улус-тур»—диттен.

— Ол райпо деп, көржааны ынча дээр чүве але. Ийет, ажылдавайн-даа турар болза ынча дивес болза, ажыл-агый, хоойлу-дурум дээш кижи амыратпас боларын — деп Ортун-Назын оглун сургаан каан.

Ортун-Назын, Тенек-оол адалышкылар болгаш оларның кады кожа чурттап турар улустары кымнарыл?

Бо кижилер дээрге шагдан бээр ниитилелге ажыктыг ажыл-иштен оспаксыраан, боттарының хууда эргe-ажыы дээш чүнү-даа үүлгедип чоруур, тоянчы маңгыстар-дыр. Ортун-Назын, Тенек-оол адалышкылар, оларның бир оруктуг кожалары Тырын, Кан-оол, Хойтпак-оол, Доржу, Сакалдаа, Хойлаарак, Мат-Кара, Дарган-оол дээш оон-даа өскелер Кызыл-Тайга, Ак, Алаштың тайгаларынга хөй-ниитиниң амыдыралындан хоорук, ниитиге ажыктыг ажыл кылбайн, оорлаар, мегелээр арга-биле чурттап чораннар. Ооң сөөлүнде Кызыл-Тайгага колхоз тургустуна бээрге аңаа ёзу барымдаалап кирип алганнар. Оон ол колхоз Аскы-Барлыктың Ленин аттыг колхозунга каттыжарга олар база-ла «колхозчулар» болуп санаттынмышаан, Кызыл-Тайганың Шыдаяктар, Делег-Хөл баштарынга хууда ажылын кылып чурттап чораннар. Сөөлүреди оларны колхоз төвүнче барык-ла албан-биле көжүрүп келген.

Ленин аттыг колхоз «Барлык» совхозка каттыжып турда, бо тоянчылар шак оон таптыг «хос» тып алгаш, ушта халый бергилээн болгаш ам ниитилелге ажыктыг ажыл кылбайн, кайы-даа кедээ Советке хамаарышпайн артып калгаш, Биче-Аянгаты бажында уяланып алганнары ол. Кады-кожа чурттап чоруур тоянчылар чылза-чылза ам он ажыг өреге четкеннер. Ында күш-ажыл кылып шыдаар кижилер дыка хөй. Олар кайы-даа организацияда, будуруулгеде ажылдавайын турарлар болгаш оларның уруг-дарыы школага өөренмейн турар.

Оларның амыдыралын көөрге ёзулуг-ла маңгыс шинчилиг. Оранчурттуң ан-меңин, бойдус байлактарын төтчеглеп, хуузунда хөй мал азырап алган чурттап чоруурлар. Оларның барык өреге бүрүзү 40—50 баш шөөр малдыг, 4—5 инектерлиг. Бир-тээ олар кайы-даа кедээ Советке хамаарышпас болганда оларның малы чизе-дацызда кайда-даа чок. Малының сүдүн саржаглап ап, дүгүн кидис кылып турарлар. Оон ынай арага тигерин хоруур дугайында Хоойлуну каржызы-биле үревишаан, хойтпактап, арага тип ижип, боттарының аразында чалчыкшуугаазынны, шоп-содааны үргулчу үндүрүп турарлар. А олар күрүнеже бичии-даа чүве сунарын кайын бодаар дээр силер. Маңгыс—маңгыс-ла болгай!

Бо маңгыстар совет хоойлуларны, ниитиниң корум-чурумун каржызыбиле үреп, оор-суук кылып, шиитгирип чораан эттиниң, чазалбас сыскындылар болуп турар. Мурнунда кылып чораан үүлгедиглерин санаваска безин, Ортун-Назын, Тенек-оол ийи адалышкы мурнунда турган «Комсомол 30 чылы» колхозтуң инзээн оорлааш, а Тырын «Барлык» совхозтуң тараазын оорлааш 8—10 чылдарга шиитгиргилээш, келдереп келгеннер. Оларны ам-даа оор-суук кылбайн турар деп бүзүрээри берге. Оон ынай, бо тоянчылар боттарының маңгыс амыдыралдының илерей бээринден сезингеш, бо чылын болган чер-чер Советтериниң соңгулдаларынга өжегээр киришпээннер.

Бистиң чуртувуска Коммунизмни тургузар дээш бүгү кижилер чаңгыс аай сагыш-сеткилдиг, бедик көдүрлүүшкүннүг чүткүлдүг ажылдап турар бо кайгамчык чаагай үеде, үстүнде көргүскенивис ышкаш ийи-чаңгыс маңгыстарны аянгатыларның ажылчы чоннары көөр хөңнү чок болуп турары черле чөптүг. Ол маңгыстар дээрге бистиң кадык магабодувуста бүжар чүдек кара оюлганнар-дыр. Ол хиреде-ле Барыын-Хемчик районнуң Совет эрге-чагырга органнары, районнуң прокуратура, суд болгаш шагдаа органнары оларны тавында салыпкан турары элдептиг. Бо маңгыстар ол албан черлеринге билдинмес деп бүзүрээри берге. Оон туржук, сөөлгү үеде ол маңгыстар уязынче чаа-чаа маңгысталчак кижилер сыныып турар апарган. Оларның аразында СЭКП кежигүнү деп атты эдилеп чоруур Чамбал, Маадыр-оол олар база чыгаалап турарлар.

Маңгысталчак амыдыралдыг бо тоянчыларның уязын дарый чаза шапкаш, ооң кол-кол баштакчыларынга хоойлу ёзугаар харыысалганы хүлээдир талазы-биле хемчеглерни Барыын-Хемчик районнуң ажылчы чоннар депутаттарының район Совединиң күүсекчи комитеди доп-дораан алыр ужурлуг.

С. ТАВАК-ООЛ,

Аянгаты кедээ Советтиң даргазы.

ЭГЕ ӨӨРЕДИЛГЕЖЕ ЧОГУУР КИЧЭЭНГЕЙНИ САЛЫР

Дараазының клазынче өөреникчилерниң чедиишкинниг шилчиири болгаш оларның өөредилгезиниң, билиниң быжыг болгаш шынарлыг болуру—эге, чеди, сес чыл болгаш өртумак школаларда эге өөредилгениң канчаар тургустунганынан кол камааржыр.

Областың школаларында эге өөредилгениң канчаар тургустунганын хынап көргениниң түннелдери өөредилге-кижизидилгелиг ажылдың шынары эжижээн деп чүвени тодаргай көргүскен. Эге класстарның башкыларының хөй нуруузу өөреникчилерге быжыг болгаш ханы билиглерни берип, өөреникчилерниң күш-ажылга чаңчыгып, аңаа ынак болур чоруун чедип ап турар. Өөредилгениң амыдырал-биле харылзаазы күштелген, ооң практиктиг угланыышкыны быжыккан. Бичии школачылар хөй-ниитиниң ажыктыг ажылдарынга шыдаар шаа-биле киржип турар апарган.

Өөреникчилерге быжыг билиглерни берип, оларны шын кижизидип турар болгаш каш-каш чылдар дургузунда ийиги чылчы чок ажылдап турар эге класстар башкылары области хөй. Оларга эштер Хорбин, Тажитпаа (Барыын-Хемчик), Серенмаа, (Чөөн-Хемчик), Монгуш (Каа-Хем), Гуркова, Голубцова, Тонких (Кызыл хоорай) болгаш оондаа өскелер хамааржыр. Ол мурнакы башкыларның дуржулгазы болгаш мергежили бүгүдеге билдингир болгаш улуг нептерээшкинниг апарган. Эки ажылдыг эге класстар башкылары чыл бүрүде көвүдеп турар.

Моон-биле чергелештир, эге өөредилгениң чоруп турарында улуг четпестерниң барын демдеглээр херек.

Өөреникчилерни аянныг болгаш дүрген номчударынга, шын чугаалаарынга, чараштыр, шын бижиринге, саналарынга өөредирин чамдык эге класстар башкылары четпес чорудуп турар. Чижээ, Кызылдың Кунгуртуг, Бай-Тайганың Кара-Хөл, Эрзиниң Нарын школаларының бирги класстарының өөреникчилери эрткен өөредилге чылында номчуурунга болгаш бижиринге дыка кошкак болганнар. Тоора-Хем болгаш Эрзин ортумак школаларының бирги класстарының башкылары 1960—1961 өөредилге чылының дургузунда хөй катап солушканнар. Оон түннелинде ол школаларның бирги класстарының өөреникчилериниң билии куду деңнелдиг болган. Эге класстарның өлөөн хөй башкыларының кичээлдерин анализтеп көргениниң түннелдери чамдык башкылар өөредип эрткен темазын канчалдыр билип алганын өөреникчилерден долузу-биле негээр туржук, чүгле өлөөн каш сөстер бижидери-биле кызыгаарлаттынып турганын илереткен. Оон түннелинде өөреникчилер быжыг, долу билигни албас, чижээ, диктантыга чедиишкинниг бижип турган өөреникчилер чогаалдыкчы бижимел ажылдар кылдыра бээрге шыдавас болгулаар.

Өөреникчилерниң угаан-медерелин сайзырадыр талазы-биле чугула ажык-дузалыг арифметиканың бодалгаларын ам-даа кошкак ажыглап турар таварылгалар бар. Тус черниң амыдралы-биле холбаштырган бодалгаларны шилип алырынче кичээнгей салбас, чүгле өөредилге номунда кирген бодалгалар-биле кызыгаарлаттынып турар чоруктар эвээш эвес. Дыка хөй дүрүмнерниң шиңгээдилгези кыры-биле, эрeңгей болуп турар. Ургларның хайгааралдыг болур чоруунче кичээнгей четпес салдынып, будуруулге черлерินче экскурсияларны чоруткан, өөредилгениң көргүзүг материалдарын долузу-биле ажыглап шыдавайн турар эге класстар башкылары амдаа хөй.

Программада айыткан теманы өөредип турар үезинде өөреникчилерниң ону канчаар шиңгээдип алганынче кичээнгейни салбайн, каптаташкынны эренгейлеп эрттирип турар таварылгалар бар. Бо бүгү быжыг эвес билитте чедирер. Бо талазы-биле хыналда кылганының түннелинде 4-кү класстарның бүгү өөреникчилериниң 35 хуузу арифметикалыг кылдынгларның чурумун билбес болгаш чамдыктары аас-биле санап, бөдүүн бодалгалар бодап шыдавас болуп, 1—2 класстарга өөренген орфография дүрүмнеринге хөй частырыглар кылыр чоруктар илерээн.

Эге класстарның кижизидилге ажылында улуг четпестер бар. Кижизидилгениң шыңгыы системазы тургустунмаан. Октябряттар болгаш пионерлер-биле ажылды, ылангыя эвээш комплектилиг школаларда четпес чорудуп турар. Чамдык эге класстарда күш-культура болгаш чурулганың программаларын күүсеттпес түүлдер бар. Күш-культурага болгаш чурулгага эстетика талазыбиле классан дашкаар ажылдарны эвээш чорудуп турар. Эге класстарга кижизидилге ажылының чедиишкини башкының өөреникчилерге хүндүткелинден, оларга ынаандан хамааржыр дээрэ билдингир болгай. Чамдык башкылар өөреникчилериниң амыдралын, оларның аажы-чаңын, сонуургалын билбес болуп турар. Эге класстарның өөреникчилериниң ада-иелери-биле хуралдарынга чүгле өөреникчилерниң өөредилгезиниң болгаш чурумунуң дугайында айтырыгларны чугаалашкаш, бажыңга кижизидилгениң айтырыын чугаалашпас түүлдер чамдык школаларда бар.

Чамдык чеди, сес чыл болгаш ортумак школаларның директорлары сөөлгү үеде эге класстарның ажылын удуртур талазы-биле кичээнгейни көшкадып, эренгей ажылдап, кичээлдерге эвээш олуржуп турар. Эге класстарда өөредилге-кижизидилгелиг ажылдың утка-шынарын болгаш медотиказын башкылар чөвүлелдеринге ында-хаая чугаалажып, өөреникчилерниң өөредилгезиниң болгаш чурумунуң дугайында эренгей отчёттар дыннаары-биле кызыгаарлаттынып турар. Чамдык районнарның улус өөредилге килдистериниң инспекторлары эге өөредилгениң онза түүлдерин эки билбезиниң ужурунда боттарының ажылынга эренгейлээр чорукту болдуруп турары хыналдадан илерээн.

1961—1962 өөредилге чылында үстүнде айыткан четпестерни узуткаар төлээде, өөреникчилерни эки номчуур, бижиир, саналар, бөдүүн бодалгаларны бодаар, оларның чугаазын сайзырадыр, бойдустун, күш-ажылдың болгаш амыдралдың дугайында баштайгы быжыг билиглерни эге класстарның өөреникчилеринге берип, күүсениишкинниг ажылдаары негеттинип турар.

Эге өөредилгениң программазында кол-кол кезектерни өөрениринче кичээнгейни улгаттырары, билиглерни шиңгээдип ап турар үеде өөреникчилерге таварышкан бергелерни чогуур өй-шаанда эскерип билири, өөредилге онаалгаларын өй-шаанда шын күүсеттирерин туруштуу-биле чедип алыры улус өөредилгезиниң ажылдакчыларының мурнунда чугула сорулга болуп турар. Өөреникчилериниң чугаазын шын болгаш культурлуг болдурар төлээде, грамматикада мергежилгелериниң чаңгыс аай схема хевирлиг чоруун ажып эртер херек. Орус дылга шиңгээдип алган дүрүмнерни практикага шын ажыглап өөредиринче класстан дашкаар ажылдарны хөй-ле чорударын чедип алыр херек. Шүлүктерни, чечен чугааларны аянныг номчуп, дүрген шээжилеп билип аптар кылдыр өөредири чугула.

Арифметика кичээлдеринге аас-биле бодалгалар бодаарынче, бөдүүн хемчээшкиннерни кылырынче, бодалгаларны бодап турар үеде өөреникчилер чүвелерни деңнээринче, анализ болгаш синтезтиг элементилерин ажыглаарынче кичээнгейни салыр херек. Арифметиктиг кылдынгларның бирги, ийиги чадаларының күүселдезиниң чурумун быжыг-биле шиңгээдип алыры, бижимел саналаашкыннарны кылыры, хөй оранныг саннарга кылдынгларны частырыг чок күүседиптер кылдыр өөредиринче онза кичээнгейни улгаттырары эргежок чугула.

Тыва класстарга орус дылдың грамматиказының берге темаларын өөредип турар үеде өөреникчилерниң төрээн дылының фонетиктиг болгаш грамматиктиг онза байдалдарын барымдаалап тургаш, грамматиканың-даа, номчулганың-даа кичээлдерин харылзаалыг кылдыр эрттирер херек. Күш-культура, ыры болгаш чурулга кичээлдерин өске эртемнер-биле солуп эрттирерин болдурбас болгаш күш-культура, эстетика талазы-биле ажылдарны классан дашкаар чорударын күштелдирери чугула.

Эге школаларның эргелекчилериндeн болгаш чеди, сес чыл, ортумак школаларның удуртукчуларындан 1—4 класстарның программазының талазы-биле шын күүселдерни, башкыларның кичээлдеринге олуржуп турарын, методтуг каттыжылгаларга эге өөредилгени экижидериниң айтырыгларын канчалдыр шиитпирлеп турарын шыңгыы негээри чугула сорулга болуп турар.

М. ДАМДЫНЧАП.

областың улус өөредилге килдизиниң эргелекчизиниң оралакчызы.

ТАЙБЫҢНЫҢ ЭРГЕ-АЖЫКТАРЫНГА, БҮГҮ УЛУСТАРНЫҢ ЭРГЕ-АЖЫКТАРЫНГА ТААРЫШКАН ШИИТПИР

* * *

Чогуур үезинде алдынган хемчеглер

БУХАРЕСТ. (СЭТА). Совет чазактың медеглелиниң дугайында ажылчыннарның, тараачыннарның, коллективтерниң, әртемденнерниң, шериг албанныларның чагааларын төп румын солуннар парлап турар. Шенелде чазылдырыышкыннарны кылыр деп Совет чазактың шиитпирләәни кылбас аргажок апарган хемчег-дир деп румын хөй-нииги көрүп турар. Ол болза чогуур үезинде болгаш делегейниң чаа дайынын болдурбазынче угланган хемчег-дир.

«Скынтейя» солун мурнуку түүлүнге мынчаар бижәән: Совет чазактың улустар аразының байдалын политик талазы-биле ханы анализ-тәәринге үндезилеттинген медеглели амгы үениң улустар аразының амыдыралының ән чугула айтырыгларынче кижи төрелгетенниң кичәәнгейин угландырып, империалистерниң агрессчи чимзениишкиннерин болдурбас дәәш демиселге тайбынга ынакшылдыг бүгү күштерниң чүткүлүн быжыглаарының чугулазын онзазы-биле демдегләән.

Чепсегленнишкинни бүгү-ниити болгаш бүрүн дүжүреринің идеязы боттуг ажыл-херектер-биле боттанзын, ядролуг чепсек кижилерниң амы-тынынга моон соңгаар кажандаа кыжанмас болзун дәәш күзениишкиннерин он катап улгаттырарынче бүгү чурттарның улустарын болгаш чазактарын Совет чазактың медеглелинге бистиң улус изиибиле байырлап турар деп «Скынтейя» онзалап демдегләән.

Шиитпирлии-биле деткип турар

ПЕКИН. (СЭТА). Кыдаттың Коммунистиг партиязының Төп Комитединиң органы—«Женьминьжи бао» солун — ядролуг чепсектиң шенелде чазылдырыышкыннарын кылыр дугайында Совет чазактың медеглелин долузу-биле парлавышаан, ол медеглел дугайында мурнуку түүлдү берген.

Ядролуг чепсектиң шенелде чазылдырыышкыннарын чорудар дугайында Совет чазактың шиитпири тайбынның эрге-ажыктарынга, бүгү чурттарның улустарының эрге-ажыктарынга тааржып турар деп мурнуку түүлде демдегләән. Совет Эвилелиниң холунда туруп турар ядролуг чепсек болза империалистиг агрессияны болдурбазының чепсәә, тайбыңны камгалаарының чепсәәдир.

Кыдат улус Совет чазактың бо хемчеглерин долузу-биле билбишаан, шиитпирлии-биле деткип турар. Чепсегленнишкинни бүгү-ниити болгаш бүрүн дүжүрерин, ядролуг чепсекти дүжүрерин, хоруурун бүгү делегейниң тайбынга ынакшылдыг бүгү улустары-биле кады кыдат улус моон соңгаар-даа демисежир болгаш агрессчи дайынга удур, бүгү делегейге тайбынны камгалаар дәәш демисежир.

Тайбыңче чайгылыш чок орук

ВАРШАВА. (СЭТА). «Трибуна люду» солун Совет чазактың медеглелиниң дугайында бодунун түүлүн «Тайбың камгалалынга» деп әгенин адаанда парлаан болгаш ол дәәрге империалистиг авантюристерге чугула сагындырыг деп демдегләән. Ол шиитпир оларның от-биле ойнаарының күзелин соксадыр болгаш шынныг угаан-бодалдың тииләәринге, тайбыңның тииләәринге деткимче болур ужурлуг.

Совет чазак ядролуг чепсектиң шенелделерин катап әгеләәр шиитпирни хүләәп ап турары-биле кады тайбың кожа-хелбәә догунналашкынның политиказын уламчылаарынче бодунун чайгылыш чок тура-соруктуг чүткүлүн база катап бадыткаан. Совет Эвилели тайбың ёзу-биле кожа-хелбәә догунналашкынның ленинчи принциптеринге чайгылыш чок удуртулга болдурбушаан, кымга-даа кыжанмайн турар болгаш кымга-даа халдаар дең семевейн турар. ССРЭ-нин Чепсектиг Күштери боо-чепсәән кажан-даа бир дугаарында ажыглавас болгаш чепсегленнишкинни бүгү-ниити болгаш бүрүн дүжүрер дугайында дугуржулгага ат салырынга минута бүрүзүнде белен. Ол дугуржулга ядролуг чепсектиң шенелделерин база соксадыр ужурлуг.

„Империалистерниң айыылдыг кыжаныы“

СОФИЯ. (СЭТА). «Работническо дело» солун Совет чазактың медеглелин тайылбырлап биживишаан, империалистерниң боо-чепсек-биле айыылдыг үредәәшкинин шыңгыы бүрүү шаап, ол чорук делегейни ядролуг дайынче чыгаптып болуру-биле кыжанып турарын демдегләән. Совет Эвилели — делегейде әңне тайбынга ынакшылдыг чурт болгаш тайбың база улустарның бот-боттарын билчири дәәш әңне могаг чок демиселчи дәәрзин улустар билир деп ол солун бижәән. Совет чазактың медеглелинде чугаалап турарын ёзугаар ССРЭ-нин Чепсектиг Күштери боо-чепсәән бир дугаарында кажан-даа ажыглавас дәәрзинге олар ынчангаш ыяк бүзүрәәрлер. Оон-биле чергелештир, Совет Эвилели маргылдаалыг айтырыгларны тайбың ёзу-биле шиитпирләәринин оруктарын тывары дәәш, кижи төрелгетенни атомнуг дайынның айыылдыг халавынга таварыштырбас дәәш, бистиң планетавыстың улустарының тайбының болгаш айыыл чок чоруун быжыглаары дәәш моон соңгаар-даа улам күштүү-биле, чайгылыш чок демисежир дәәрзи делегейниң тайбынга ынакшылдыг кижилеринге улам тодаргай апарган.

Кады кылган кыйгырыг

ПРАГА. (СЭТА). Профэвилелдериниң Делегей федерациязының секретариадының болгаш Хостуг немец профэвилелдериниң каттыжыышкынының секретариадының каттышкан хуралы ПДФ-тиң кол секретары Луи Сайянның болгаш ХНПК-тиң даргазы Герберт Варнктың даргалаашкыны-биле август 28—29-та Берлинге болуп эрткен. Герман империализмнин болгаш милитаризмниң оруун демниг хөделиишкиннер-биле дуглаарынче болгаш улустарга тайбыңны ындыг янзы камгалаарынче бүгү делегейниң ажылчы чоннарын болгаш профэвилелдерин кыйгырар деп, ПДФ-тиң секретариады ХНПК-тиң секретариады-биле кады шиитпирләән.

Тайбыңга шыңгыы кыжаныг европа диптиң төп чүрәәнде ам-даа туруп турбушаан болгаш ол чорук эң-не бедик серемчилелдиг болурун бүгү чурттарның ажылчы чоннарындан болгаш профэвилелдериниң негеп турар деп, ПДФ-тиң кыйгырыында демдеглеп турар. Тургустунуп келген байдал герман айтырыын чугаалажыышкыннарның аргазы-биле соңгаарладыышкын чокка аайлап шиитпирләәрин негеп турар.

Шаанда Германияны нацисчи күрүне болдурган үлетпүр болгаш саңхөө монополиялары Потсдам дугуржулгаларын үревишаан, ам боттарының политиктиг, экономиктиг болгаш шериг күчүзүн катап тургузуп турарлар-дыр деп, ПДФ-тиң кыйгырыында айтып турар. Боин чазактың соок дайын политиказын олар херек кырында удуртуп, бундесверни күштелдирип, аңаа хереглээр атомнуг чепсекти негеп, тайбың талалакчыларының болгаш ажылчын аңгының депшилгелиг күштериниң шимчәәшкинин базып база янзы-бүрү аргалар-биле истеп сүрүп, адаан-өжәәнчи каттыжыышкыннарны болгаш бөлүглежиишкиннерни деткип турарлар. Герман милитаризмниң катап төрүттүнүүшкүү улустар аразынга боттарының алган хүләәлгелерин хажыдып турар барын талакы күрүнелериниң йөмәәржилгези-биле боттандыртынып турар.

Барын Берлинни ГДР-ге болгаш социалистиг өске-даа чурттарга удур өнчүк-чөңгәәлериниң төвү болдурган деп, оон ынай кыйгырыгда чугаалап турар. Герман Демократтыг Республиканың 1961 чылдың август 13-те ап чоруткаңы айыыл чок чоруктуң хемчеглери барыын-герман милитаристерниң кем-буруулуг кара-сагыштарын боттандырарын үскен. ГДР-ниң ол хемчеглери делегейниң бүгү ажылчын аңгызының эрге-ажыктарынга, тайбыңының хереәнге бараан болуп турар.

Совет Эвилели ГДР-ниң чөпшәәрежилгеэн-биле тайбың кереәзин ажылдап кылырының болгаш Барыын Берлинде байдалды чогумчалыг болдурарының талазы-биле конференцияны чыылдырар деп саналдаан. Герман Демократтыг Республиканы дүжүреринче болгаш немец ажылчын аңгының экономиктиг, социал болгаш политиктиг чаалап алышкыннарын узуткап чок кылырынче угланган Барыын Германияның чазааның болгаш Атлантика бөлүглежиишкининиң киржикчилери чурттарының политиказы тайбынче ол тура-сорукка көңгүс удурланышкак болуп турар.

Амгы байдалдарның үезинде Европаның ажылчы чоннарынга болгаш профэвилелдеринге улуг харыысалга онаажып турар деп кыйгырыгда демдеглеп турар. Тайбың кыжаныышкынга таваржып турар шиитпирлиг үеде делегейниң ажылчын аңгызының хүләәлгези чүдел дәәрге бодунун үнүн күштелдирери, бодунун хүрәәлеңин сырый каттыштырары, бодунун чаңгыс-эвин быжыглаары, тайбыңны камгалаары дәәш демисежири болур.

Герман тайбың кереәзин чарар дәәш, Барыын Берлин айтырыын шиитпирләәри дәәш, дайын өнчүк-чөңгәәлеринге удур бо чылдың сентябрь 22—24 хүннеринде Берлинге чыылдырар деп турар делегей конференциязынче боттарының төлөәлерин чорударынче ажылчы чоннарны болгаш профэвилелдерин Профэвилелдериниң делегей федерациязы хостуг немец профэвилелдер каттыжыышкының бүрүн чөпшәәрежилгези-биле кыйгырган. Конференцияның сорулгазы—Европага айыыл чок чорукту болгаш улустарың дәәп болбас әргелерин, Барыын Берлинни демилитаризастаттынган хостуг хоорай болдурарын магадылаар тайбың кереәзинге ийи герман күрүнелер-биле ат салырын чедип алыры болур.

ПДФ-тиң кыйгырыының түннелинде чугаалап турары болза:

«Силериң чурттарынарның тус бүрүзүнге демниг хөделиишкиннериниң аргазы-биле, делегей масштавынга силериң кады чоруткан демиселиниң дузазы-биле империалистерниң болгаш герман милитаристериниң планнарын үзүнер! Европада болгаш бүгү делегейде тайбыңның кырында диргелип келген шыңгыы айыылды ындыг янзы чайладыңар! Германияны-биле тайбың кереәзинге ат салырын болгаш чугаалажыышкынларның аргазы-биле Барыын Берлин дугайында айтырыгны шиитпирләәрин дембиле чедип алыылыңар! Тайбыңны камгалаары дәәш калбак демиселди организастаалыңар! Дайынның өнчүк-чөңгәәчилеринге өлүмнүг согуушкунну таваръштыраалыңар!»

Колхозчу аныяк оолдар. Фотоэтюд В. Чапайкиниии.

Суд залдарындан

Ада адың оскунгаш...

Шагаан-Арыг хоорайның Тайбың кудумчуузунуң 102 дугаар бажыңынга кааа-даа ажыл кылбайн, чурттап турган Михаил Яковлевич Чубаревтиң хереән Улуг-Хем районнуң улус суду көрген. Оон хереә мындыг: уруунга азырал төлөәринден ол 14 айлар дургузунда чаштынып келген.

Михаил Чубарев 1944 чылда Свердлов хоорай чурттуг Пелагея Николаевна Чубарева-биле өг-бүлени туткан. Оон кадайы 1945 чылдың күзүнүнде ыыс уруг божаан. Михаил Чубарев 1951 чылдың ноябрьда кадайын, бичии уруун каргаш чораан. Оон бәәр-ле ол бичии уруунга азырал төлөәр ужурга таварышкан.

Оон соонда кажар оптуг Михаил Чубарев кааа-даа ажылдавайн, уруг азыралын төлөәриниң 14 айлар иштинде чаштынып келген. Ол ниитиге ажыктыг кандыг-даа ажыл кылбайн, бүдүү мангыс, ажырымчы ёзу-биле амыдыран турган. Уруг азыралы төлөәринден чаштынып, ойталап турган хамааты Михаил Яковлевич Чубаревти районнуң улус суду РСФСР-ниң кеземче хоойлузунун 122 түүлүн ёзугаар әдип-чазаар куш-ажыл колонаазынга тос айда хосталгазын казып шиитпишаан, уруг азыралын 371 рубльди оон бодундан төлеттирер деп докладаткан.

Д. АГБААН,
Улуг-Хем районнуң улус судунуң шииткекчизи.

Араганың уржуундан...

Тараа дәәш демиселдин бо изиг түүлүк үезинде Танды районнуң «Межегей» совхозунуң механизаторлары А. Орешков, А. Носков, В. Мясников, В. Осинцев болгаш С. Суворов ийи-үш хүннерде арагалаан. Оон-биле холбаштыр аңаа эш-хуузунуң суду болган. Эш-хуузунуң судунга чүве чугаалаан кижи бүрүзү арагачы прогульщиктерниң чүдек-бужарынга киленнәәшкинин илередип турганнар.

В. Мясников биле А. Носков оларга сагындырыглыг донгудулга хүләәткен. А. Орешков, В. Осинцев оларны социалистиг ниити чурттарганың хорум-чурумун болгаш күш ажылдың сагылга-чурумун сагыштыы-биле үрәән дәәш совхоздан үндүрерин эш-хуузунун суду дирекция черинден дилеән.

Н. ШВЫРИН.

Ак бажыңның арын-нүүр чок кыжаныы

ВАШИНГТОН. (СЭТА). Ядролуг чепсектиң шенелде-шинчилел чазылдырыышкыннарын чорудар дугайында Совет чазактың аргажоктун кырында хүләәп алган шиитпириниң характерин янзы-бүрү хажыдып турар медеглелди Ак бажың парлап үндүрген.

НАТО-нуң киржикчилери чурттарның дайын белеткелдерин күштелдирип турарын, шериг бөлүглежиишкиннериниң талазы-биле АКШ-тын эвилелчизи Франция ядролуг шенелделерни үр үениң дургузунда чорудуп турарын, чепсегленнишкиннерни туруп көрбәән хемчәәлдерге чедир хөлүн эрттир бүдүрерин Каттышкан Штаттарның күштелдирип турарын, оон армиязының сайының көвүдеп турарын, ГДР-биле тайбың кереәзин чарарынга харыы кылдыр АКШ болгаш оон эвилелчилери дайынны кыпсып үндүрери-биле кыжанып турарын ыыттавайн эрттиргеш, АКШ-тың чазаа болза чүс-чүс миллион кижилерге халаптыг айыыл болур делегейниң үшкү дайынын чайладырынче, дайын дүвүрәәзинниң эгелекчилерин медедиринче угланган Совет чазактың ол базымын «әндере чепсегленнишкинни кошкадыр дәән кижи төрелгетенниң чүткүлүн тоомчага албаан чорук» кылдыр бодунун медеглелинде арын-нүүр чогу-биле бадыткан турар.

Шак ындыг бадыткаашкынар ниитиге билдингир болуп турар фактарымдаалар-биле канчап-даа дүүшпес болуп турар. Совет күрүне чепсегленнишкинни бүгү-ниити болгаш бүрүү-биле дүжүрери дәәш, ядролуг чепсектиң шенелделерин соксадыры дәәш бодунун үнүн бир дугаарында көдүрүп үндүрген.

Ядролуг шенелделерни кылбазынче күрүнелерни кыйгырып турар КНО-нун Кол Ассамблеязының резолюциязын деткиринден АКШ-тың болгаш Англияның ойталааны, ядролуг шенелделерни хоругдаар дугайында Женевага чугаалажыышкыннарны үспүшаан, Францияның ядролуг шенелделерни үргүлүүлүүрин оларның херек кырында деткип турганы бүгүдеге билдингир турбуже, Ак бажың пропагандисчи сорулга-биле ядролуг шенелделерни соксадыр дугайында болгаш делегей контролюнун дугайында меге-хоозун, арын чаган чулчуруушкуннарны бодунун медеглелинге база катап кылган.

Мынчангаш, Ак бажыңның медеглели болза Каттышкан Штаттарның өөскүдүп турары дайын дүвүрәәзиниң болгаш оон чепсегленнишкинни хөлүн эрттир бүдүрүп турарының болдурганы делегейде туруп турар дүшкүүрлүг чорук дәәш харыысалганы Совет Эвилелинче чуу каар дәән оралдажыышкындан өске чүү-даа эвес-тир.

АТЛАНТИКА ЫНДЫНЫҢ СТРАТЕГИЯЗЫ

СЕНТО-нуң планнары тайбыңга ынакшылдыг өлөөн каш күрүнелерже атомнуг халдаашкынны кылыр болгаш ол бөлүглежиишкиниң киржикчилери чурттарның боттарының девискәәринге өлүмнүң атомнуг зонаазын тургузар оралдажыышкынны баш удур көрүп турар.

СЭТА-ның 1961 чылдың август 19-тағы медеглелинден.

АКШ-та ядролуг чазылдырыышкынны белеткеп турар

НЬЮ-ЙОРК. (СЭТА). Ассошиэйтед Пресс агентилел август 31-де бодунун корреспондентизиниң Лос-Анжелостан медәәзин тараткан: ядролуг шенелделерни хоруур дугайында Женевага чугаалажыышкыннар чоруп турар үеде АКШ-тың атомнуг энергия талазы-биле комиссиязы ядролуг шенелделерни катап әгеләәринге күзениишкин-биле белеткениң турганы оон билдинген.

Дыңнадыгда айытканы-биле алырга, Лас-Вегастан соңгу чүк үүлда шенелде шөлүнге дыка хөй миль хандыр оңгар черни үттөөн. «Шенелделер кылыр херексел найысылалдан медәә манап турар. Ону Невадаже чорудар болгаш чер иштинге әптеп турган соонда америк шенелделер әгеләәр деп билдинип турар».

Бразилияда байдал

НЬЮ-ЙОРК. (СЭТА). Информация агентилелдериниң дыңнадыгларындан илереп турары-биле алырга, президентиниң албан-дужаалынга Жоао Гуларттың киргенин деткип турар 3-кү армияга удур дайын чорудар дугайында Бразилияның шериг сүлчәәчилериниң бөлүүнүн август 31-де үндүрген дужаалы хей хоозун болган. ЮПИ агентилелдің дамчыдып турары-биле алырга, «дайын чорудулгазын әгеләән» дугайын шуугажып туруп-туруп, «чепсектиг күштер Порту-Алегриге (Рио-Гранде-до-Сул штаттың найысылалы) азы өске кандыг-даа черлерге удур кандыг-даа дайын чорудулгаларын кылбаан дәәрзин сүлчәәчилер адак сөөлүнде миннир ужурга таварышканнар.

Хөй-хөй кезектериниң командирлери сүлчәәчилер бөлүүнүн дужаалдарынга чагыртырындан ойталап турарлар. АП корреспондентизиниң дыңнадып турары-биле алырга, ылаңгыя 4-кү шериг округунун командири генерал Бенжамин бодун командылал черинден үндүргениниң дугайында шериг министри Денис-тин дужаалынга чагыртпаан. 4-кү армияга удур халдаар дәән шериг министрлериниң дужаалын күүседир бодай берген ындыг кижилерни бүгү чепсәә-биле уткуур дәәш, порт хоорай Атубенин районунга быжыглаашкын тургузар айтыышкынны Бенжамин берген.

Рио-Гранде-до-Сулдун чурттакчылары Гуларттың чедип келирин өөрүшкү-биле манап турарлар деп, Пренс Латиниң корреспондентизи Порту-Алегриден дыңнадып турар. Шериг бөлүүнүн дайын чорудулгазын кыпсып үндүрер дәән кыжаныышкыны кымны-даа коргутпаан. Ынчалзажок кандыг-даа халдаашкынны ойтур шавар дәәш, магадыладдың әргежок чугула хемчеглерин ап турар.

Парана штаттың хоойлужудулга хуралы Гуларт-биле сагыш-сеткил каттыштырылгазының дугайында болгаш конституцияны деткиир дугайында тускай шиитпирни август 31-де хүләәп алган деп Пренс Латиниң корреспондентизи база-ла дыңнадып турар.

Гуларттың медеглели

МОНТЕВИДЕО. (СЭТА). Бразилияның оралакчы президентизи Гуларт августуң 31-де Аргентинадан аңаа чеде бергеш, журналистер-биле кылган кыска беседазынга; мен Республиканың президентизинин хоойлу ёзугаар салгакчызы мен—деп медегләән.

Даштыкы херектер министри Мартинес Монтеро, чазак кежигүннери, парламент депутаттары, бразиль элчин черинің ажылдакчылары Карраск аэродромундан Гулартты барып уткуп алганнар.

Бразилияда болуушкуннарның дугайында журналистерниң айтырыгларынга харыылааш, Гуларттың демдегләәни болза, «каржы-дүржок күштерге оон артык күштүг улусчу күштер удурланып турар». Чөрүлдәәлиг чорукту бразиль конституциянның чуруму-биле шиитпирләәр дәәрзинге идегелин ол илереткен.

Ленин кудумчузунга мотоциклдерниң, мотоколяскаларның болгаш мотовелосипедтерниң чоруурун хоругдаар дугайында

АЖЫЛЧЫ ЧОННАР ДЕПУТАТТАРЫНЫҢ КЫЗЫЛ ХООРАЙ СОВЕДИНИҢ КҮҮСЕКЧИ КОМИТЕДИНИҢ ШИИТПИРИ

Ленин кудумчузунда турар школаларның, уруглар болгаш медицина албан черлериниң ажыл-чорудулгазынга мотоциклдерниң, мотоколяскаларның, мотовелосипедтериниң моторларының дааш-шимәәни шаптык болуп турарын барымдаалааш, ол албан черлериниң таарымчалыг ажылдаарын хандырар сорулга-биле ажылчы чоннар депутаттарының хоорай Совединиң күүскомунуң 1960 чылдың декабрь 30-де шиитпирге немелде кылдыр шиитпирләәни болза:

1. Ленин кудумчузунга мотоциклдерниң, мотоколяскаларның болгаш мотовелосипедтериниң чоруурун хоругдаар.

2. Чогуур сигнал демдектерни тургузарын болгаш оларның кадагалалын контрольдаарын хоорайның коммунал ажыл-агый килдизинге (эш Лутанинге) хүләәдир.

Ажылчы чоннар депутаттарының Кызыл хоорай Совединиң күүскомунуң даргазы С. КРАСНЫЙ.
Ажылчы чоннар депутаттарының Кызыл хоорай Совединиң күүскомунуң секретары Ф. ЖИТКОВ.

1961 ч. август 30.

ШООЛУГ САЙЗЫРАВААН ЧУРТТАРГА ТААРЫШТЫРГАН ХЕВИРИ.
Чуруу И. Сычевтуу. СЭТА-ның фотохрониказы.

Бөгүн "ТУВИНСКАЯ ПРАВДАДА"

Солун **«Политчеткиде өөредилге чылынга эки белеткенир»** деп мурнуку түүл-биле әгеләән. **«Дайынның кыжаныынга харыы кылдыр маажым болгаш бүзүрелдиг болур»** деп ат-биле ажылчы чоннарын материалдарын парлаан. **«Съезд мурнуу чарыының индири»** дәән әге-биле СЭКП-ниң Программазының болгаш Уставының төлевилелдериниң дугайында материалдар. Он бир чылдыг № 3 школадан репортаж. Чаа техникум болгаш школа ажыттынган дугайында түүлдер.

Солунда оон ынай **«Найырал»** совхоздан ажаап алыышкынның мурнакчыларының дугайында материалдарны. **Ферма бүрүзүнге—мал чеминиң нурлавырын тургузар»** деп ниити ат-биле түүлдерни парлаан. СЭТА-ның тайылбырлакчызы П. Агаджянның **«Октаргай корабли-ниң иштинде микроклимат»** деп түүлүн база парлаан.

Дөртү арында даштыкы болгаш иштики информациялар база бар.

Редактор Д. Б. БАЙЫР-ООЛ.

ЧАРЛАЛ

«РСФСР-ниң автономнуг республикаларында, крайларында, областарында радио дамчыдылга болгаш телевидение талазы-биле комитеттериниң структуразының дугайында» РСФСР-ниң Министрлер Төвүлелиниң бо талазы-биле хүләәп алганы ол доктаалын ёзугаар Тыва автономнуг областың ажылчы чоннар депутаттарының область Совединиң күүсекчи комитединиң чанында радио дамчыдылгазының редакциязын «Тыва автономнуг областың ажылчы чоннар депутаттарының область Совединиң күүсекчи комитединиң чанында РАДИО ДАМЧЫДЫЛГА БОЛГАШ ТЕЛЕВИДЕНИЕ ТАЛАЗЫ-БИЛЕ КОМИТЕТ» деп адаар кылдыр әде тургускан.

Эргим радио дыңнакчылары болгаш штаттан дашкаар корреспондентилер, эки-тураның бижикчилери! Чагааларынарны чаа атка адрестәәш чорударынарны дилединис. Кызыл хоорай, Комсомольская кудумчузу 23. Радио дамчыдылга болгаш телевидение талазы-биле область комитединге деп бижиир.

КИНОТЕАТРЛАРГА

БӨГҮН

«ВЛКСМ-НИҢ 30 ЧЫЛЫ» (улуг залга) **«Бир одуруг»** 11.30, 1.30, 3.30, 5.30, 7.70, 9.30 шактарда; (биче залга) **(Билдинмес херзәжен кижи»** 4.30, 6.30, 8.30 шактарда.

«КАА-ХЕМ»: **«Кронштадтан келген бис»** 11,15, 1.15 3.15 шактарда; **«Бистиң бирзәвис»** 5.15, 7.15, 9.15 шактарда.

«ЕНИСЕЙ»: **«Эки шакта»** 2.30 шакта; **«Аас-кежиктиң үш каъды»** 4.30, 6.30, 8.30 шактарда.

«ВОСТОК»: **«Өг-бүле чок»** 3.15 шакта; **«Парижтиң бурган иезиниң дуганы»** (2-ги кезәә) 5.15, 7.15, 9.15 шактарда.

ЧАЙГЫ КИНОТЕАТРГА: **«Парижтиң бурган иезиниң дуганы»** (1-ги кезәә) 5, 7, 9 шактард.

ОБЛАСТЫҢ КИНОЭКРАННАРЫНГА

деп кинону көрүнер.

РЕДАКЦИЯНЫҢ АДРЕЗИ: Кызыл, Щетинкин кудумчузу, бажың № 3 ТЕЛЕФОННАРЫ: редакторнуң 24-63, редакторнуң оралакчызының 35-24, пропаганда килдизинің 23-54, харыысалгалыг секретарының болгаш харыысалгалыг дежурныйның 23-35, кәдәә ажыл-агый килдизинің 25-38, партийжи амыдырал болгаш культура амыдырал килдистериниң 37-13, иштики информация килдизинин 20-60, чагаа болгаш совет тургузуг килдистериниң 21-27, үлетпүр болгаш транспорт килдизинің 22-64, бухгалтерияның 31-75, корректорларның 21-47. Солун келбейн барганда 32-75 телефонче долгаар.

ТС—01352. Чагыг № 1819. Культура әргелелиниң типографиязы.